

Onderzoek naar (hockey)behoefte C-, B- en A-jeugd

Maart 2019

Inhoudsopgave

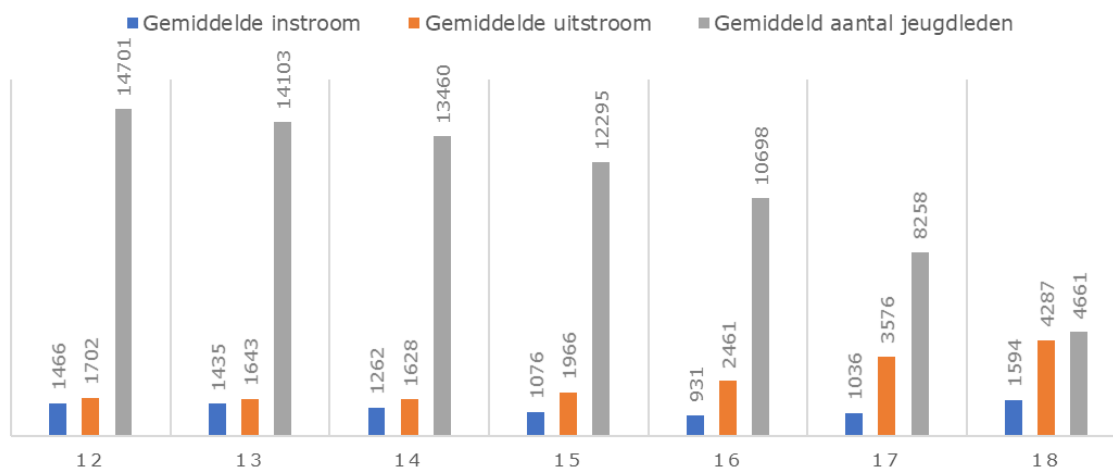
1. Inleiding	3
1.1. Probleemstelling	3
1.2. Doelstelling	4
1.3. Onderzoeksvragen	4
1.4. Leeswijzer	4
2. Methode van onderzoek	5
2.1. Trendanalyse	5
2.1.1. Kwantitatieve trends sportbreed	5
2.1.2. Kwantitatieve trends hockeyspecifiek	5
2.2. Enquête hockeyers & ex-hockeyers	6
2.2.1. Methode van data-verzameling	6
2.2.2. Selectie onderzoekseenheden	6
2.2.3. Analyse methode	7
2.3. Focusgroepen hockeyers & ex-hockeyers	8
2.3.1. Methode van data-verzameling	8
2.3.2. Selectie onderzoekseenheden	8
2.3.3. Analyse methode	8
2.4. Marktanalyse	9
3. Resultaten	10
3.1. Inzichten rondom sportdeelname, instroom & uitstroom jeugdleden	10
3.1.1. Inzichten rondom sportdeelname, instroom & uitstroom: sportbreed	10
3.1.2. Inzichten rondom sportdeelname, instroom & uitstroom: hockeyspecifiek	11
3.2. Inzichten sportbehoeften doelgroep: 12- t/m 18-jarigen	19
3.2.1. Inzichten sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen: sportbreed	19
3.2.2. Inzichten sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen: hockeyspecifiek	22
3.3. Inzichten bestaand aanbod	30
4. Conclusie	32
4.1. Conclusies sportdeelname, instroom en uitstroom 12- t/m 18-jarigen	32
4.1.1. Conclusie sportdeelname, instroom & uitstroom: sportbreed	32
4.1.2. Conclusie sportdeelname, instroom & uitstroom: hockeyspecifiek	32
4.1.3. Conclusie sportdeelname, instroom & uitstroom: totaal	33
4.2. Conclusies sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen	34
4.2.1. Conclusies sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen: sportbreed	34
4.2.2. Conclusies sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen: hockeyspecifiek	35
4.2.3. Conclusies sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen: totaal	37
5. Aanbevelingen	38
6. Bijlagen	41
6.1. Clusters per thema	41
6.2. Initiatieven per thema	44
6.3. Resultaten verenigingsmonitor	48

1. Inleiding

De KNHB heeft de doelstelling een leven lang hockey aan te bieden. Toch is de uitstroom onder jeugdleden groot. Wanneer specifiek wordt gekeken naar kinderen tussen de 12 en 18 jaar (gemeten over de seizoenen 2012-2013 t/m 2017-2018), dan zien we het volgende:

- Al vanaf 12 jaar haken er meer kinderen af dan dat er bij komen;
- Het verschil tussen instromers en uitstromers neemt per leeftijdscategorie toe;
- De grootste piek van afhakende jeugd ligt bij 18 jaar: 25% van de kinderen tussen 12 en 18 jaar die stoppen met hockeyen doet dit op 18-jarige leeftijd.

INSTROOM & UITSTROOM JEUGDLEDEN PER LEEFTIJD

Deze trend is niet alleen binnen het hockey zichtbaar. Veel sportverenigingen (verspreid door het hele land) hebben te maken met een daling van de ledenaantallen in de leeftijd van 12-18 jaar. Uit de sportersmonitor van 2012 (Hendriksen, T., & Hoogwerf, I., 2013) blijkt dat tweederde (66%) van de 5- t/m 11-jarigen sport bij een vereniging, bij 12- t/m 23-jarigen is dat nog maar 47%.

Er is sportbreed onderzoek gedaan naar de redenen waarom kinderen stoppen met sporten; meer informatie hierover vind je in paragraaf '3.1.1. Inzichten rondom instroom & uitstroom sportbreed'. Hockeyspecifiek onderzoek ontbreekt echter. Daarom heeft de KNHB een onderzoek opgezet naar de (hockey)behoefte onder de C-, B- en A-jeugd.

1.1. Probleemstelling

De grote uitstroom onder jeugdleden levert twee verschillende vragen op: 'Welke factoren zijn gedurende de hockeycarrière van invloed op de keuze om uiteindelijk te stoppen met hockey?' en 'Wat maakt dat kinderen wél blijven hockeyen?'

Meer inzicht in hoe deze uitstroom tot stand komt en hoe die richting de toekomst beperkt kan worden, is zeer gewenst.

1.2. Doelstelling

Doel van dit onderzoek is inzicht verkrijgen in de motieven van 12-18 jarigen om te stoppen én de motieven om juist te blijven hockeyen. Deze inzichten willen we verkrijgen op drie verschillende vlakken:

1. *Inzicht in de cijfers rondom sportdeelname, instroom & uitstroom zowel sportbreed als hockeyspecifiek*
 - In- en uitstroom in cijfers sportbreed
 - In- en uitstroom in cijfers KNHB
 - Verschil jongens/meisjes
 - Verschil regio's
2. *Inzicht in de doelgroep (12- t/m 18-jarigen)*
 - Inzicht in wensen en behoeften in sport-/hockeyaanbod
 - Motieven om te (blijven) sporten/hockeyen
 - Motieven om te stoppen met sporten/hockeyen
 - Factoren van invloed op sportbeleving/hockeybeleving
3. *Inzicht in de markt (bestaande aanbod)*
 - Bestaand aanbod hockeyverenigingen
 - Bestaand aanbod andere sportverenigingen

Op basis van deze inzichten wil de KNHB kijken hoe het aanbod voor 12- t/m 18-jarigen beter passend gemaakt kan worden en ze hierdoor te behouden voor de hockeysport.

1.3. Onderzoeksvragen

Bovenstaande doelstelling vertaalt zich in de volgende hoofdvraag: "*Welke motieven liggen bij 12- t/m 18-jarigen ten grondslag aan het stoppen met hockeyen of het blijven hockeyen?*"

Om deze hoofdvraag te kunnen beantwoorden worden de volgende deelvragen beantwoord:

1. Wat voor data is er beschikbaar rondom sportdeelname, instroom & uitstroom, zowel sportbreed als hockeyspecifiek?
2. Welke motieven dragen 12- t/m 18-jarigen aan voor het stoppen met hockeyen of het blijven hockeyen?
3. Welke inzichten (t.a.v. de motieven van 12- t/m 18-jarigen) kunnen we halen uit het bestaande aanbod: wat werkt en wat niet?

1.4. Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt allereerst omschreven welke methoden van onderzoek zijn gebruikt. In hoofdstuk 3 komen vervolgens de resultaten aan bod: welke inzichten zijn opgehaald aan de hand van de verschillende onderzoeksmethoden? In hoofdstuk 4 en 5 komen tot slot de conclusies en aanbevelingen aan de orde.

2. Methode van onderzoek

Het onderzoek bestaat uit vier verschillende onderdelen:

1. Trendanalyse
2. Enquête hockeyers & ex-hockeyers
3. Focusgroepen hockeyers & ex-hockeyers
4. Marktanalyse

In onderstaande paragrafen wordt ieder onderdeel verder toegelicht.

2.1. Trendanalyse

De trendanalyse is een analyse van de reeds bekende cijfers over de instroom / uitstroom van kinderen tussen de 12 en 18 jaar. Hierbij is zowel gekeken naar de data die sportbreed bekend is als hockeyspecifiek.

2.1.1. Kwantitatieve trends sportbreed

De sportdeelname en het aantal lidmaatschappen per sportbond worden elk jaar geanalyseerd door NOC*NSF. Uit deze analyse hebben we de informatie gefilterd die betrekking heeft op kinderen tussen de 12 en 18 jaar. Welke trends zijn zichtbaar?

2.1.2. Kwantitatieve trends hockeyspecifiek

De trendanalyse specifiek voor hockeyers is gemaakt basis van de beschikbare data van de KNHB ten aanzien van instroom en uitstroom in een bepaald seizoen en ledenaantallen op de peildatum 31 oktober van een bepaald seizoen.

Instromers per seizoen	Totaal aantal hockeyers dat zich gedurende de looptijd van een bepaald seizoen heeft ingeschreven bij een hockeyvereniging (N.B.: in deze aantallen zitten ook personen die niet net begonnen zijn met hockey, maar over zijn gestapt vanuit een andere vereniging).
Uitstromers per seizoen	Totaal aantal hockeyers dat zich gedurende de looptijd van een bepaald seizoen heeft uitgeschreven bij een hockeyvereniging (N.B.: in deze aantallen zitten ook personen die niet gestopt zijn met hockey, maar over zijn gestapt naar een andere vereniging).
Ledenaantal per seizoen	Totaal aantal hockeyers dat op de peildatum van 31 oktober van een bepaald seizoen ingeschreven stond bij een vereniging. Het ledenaantal per seizoen is de optelsom van het aantal instromers, uitstromers en huidige spelende leden binnen een vereniging.

Selectie onderzoeksdata

Uit de totale beschikbare dataset is de data gehaald waarmee we dit onderzoek hebben gewerkt. Daarbij is voor de volgende scope gekozen:

- Leeftijd: 12 t/m 18 jaar
- Functie: VE (veldweekdag)
- Seizoen: 2012-2013 t/m seizoen 2017-2018

Er is gekozen te focussen op de functie VE omdat het overgrote deel van de jeugdleden veldweekdag-lid is (of was) bij hun vereniging.

De seizoenen zijn tot stand gekomen op basis van beschikbare en bruikbare data. Vanaf het seizoen 2011-2012 wordt de data digitaal geregistreerd, maar de aantallen in dit seizoen weken vaak sterk af van de overige seizoenen. Vandaar dat ervoor gekozen is om in dit onderzoek vanaf het seizoen 2012-2013 de data mee te nemen. Daarnaast loopt het seizoen 2018-2019 momenteel nog, dus deze data is nog niet bruikbaar.

Analyse methode

Op de dataset zijn verschillende analyses uitgevoerd in Excel:

- Analyse op seizoen
- Analyse op leeftijd per seizoen
- Analyse op geslacht per seizoen
- Analyse op leeftijd & geslacht per seizoen
- Analyse op district per seizoen

Dit om te achterhalen welke factoren een rol spelen in de instroom, uitstroom en netto groei/krimp binnen deze categorie.

2.2. Enquête hockeyers & ex-hockeyers

Na de trendanalyse is verder gegaan met de volgende stap in het onderzoek: het uitzetten van een enquête onder hockeyers en ex-hockeyers.

Ter voorbereiding op de enquête onder hockeyers en ex-hockeyers is gekeken naar onderzoeken die al gedaan zijn naar uitstroom van sporters. Wat voor inzichten zijn in deze onderzoeken opgedaan over de factoren die ten grondslag liggen aan deze uitstroom en hoe kan hier op ingespeeld worden?

Deze informatie in combinatie met inzichten uit de trendanalyse stond aan de basis voor het opstellen van de uiteindelijke enquête.

2.2.1. Methode van dataverzameling

Om beter inzicht te krijgen in de wensen en behoeften van de doelgroep is een online enquête uitgezet onder hockeyers en ex-hockeyers tussen de 12 en 21 jaar. In deze enquête is uitgevraagd welke factoren positief dan wel negatief van invloed zijn op de hockeyervaring van de respondent. De factoren zijn hierbij geclusterd in vier thema's (die tot stand zijn gekomen op basis van de informatie die is gehaald uit het bestaande onderzoek onder deze doelgroep):

1. Het team
2. De vereniging
3. De trainer/coach/begeleider
4. Het (hockey)aanbod

De gehele vragenlijst is los beschikbaar en op te vragen bij Sophie Kustermans (Marktonderzoeker, sophie.kustermans@knhb.nl).

2.2.2. Selectie onderzoekseenheden

De enquête is uitgezet via de online kanalen van de KNHB. Daarnaast is er via de verenigingsnieuwsbrief aandacht voor gevraagd. Uiteindelijk zijn er 1508 enquêtes ingevuld. Hiervan zijn 1348 enquêtes ingevuld door hockeyers en 160 enquêtes door ex-hockeyers.

Uit de 1348 enquêtes die ingevuld zijn door hockeyers is een selectie gemaakt van de hockeyers die tussen de 12 en 18 jaar oud zijn. De hockeyers die 19 jaar en ouder zijn, zijn

buiten beschouwing gelaten, omdat ze buiten de scope van dit onderzoek vallen. Uiteindelijk bleven er hierdoor 1116 bruikbare enquêtes over.

Achtergrond respondenten

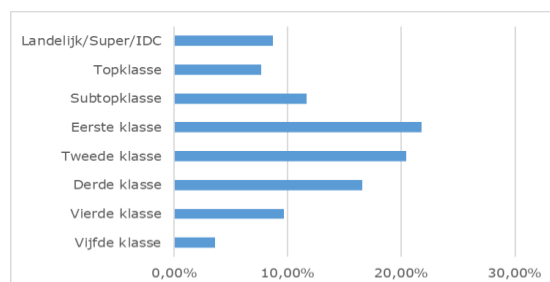
Hockeyers

Geslacht 44% jongens vs. 56% meisjes

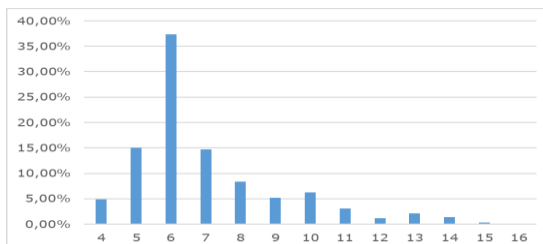
Leeftijd 12 t/m 18 jaar; grootste gedeelte 12 t/m 16 jaar

District ZN, ZH, ON, MN, NH, NN

Niveau

Leeftijd begonnen

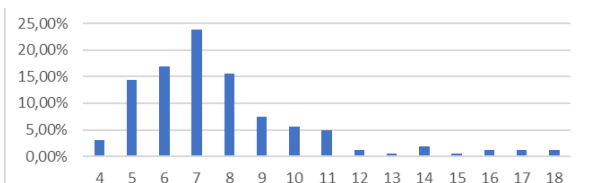
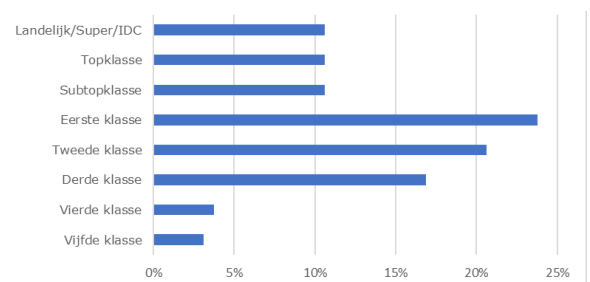

Ex-hockeyers

72% jongens vs. 28% meisjes

12 t/m 21 jaar; grootste gedeelte 16 t/m 21 jaar

ZN, ZH, ON, MN, NH, NN

De verhouding jongens/meisjes bij zowel de hockeyers als ex-hockeyers komt niet overeen met de daadwerkelijke verhouding jongens/meisjes. In werkelijkheid is het aantal meisjes groter. Hierbij dient rekening gehouden te worden bij het interpreteren van de data. De overige kenmerken van de steekproef komen wel overeen.

Gestopt

Het merendeel van de ondervraagde ex-hockeyers is gestopt toen hij/zij 18 jaar oud was. Dit komt overeen met de trend die we zien naar aanleiding van de analyse op de totale dataset van de KNHB; paragraaf '3.1.2. Inzichten rondom instroom & uitstroom hockeyspecifiek'.

2.2.3. Analyse methode

De opgehaalde data via de enquêtes is geanalyseerd in Excel. Alvorens gestart is met de analyse is eerst een clustering gemaakt van de antwoordmogelijkheden die passen binnen dezelfde factor.

Een overzicht van de gemaakte clustering is te vinden in de bijlage vanaf pagina 41.

2.3. Focusgroepen hockeyers

2.3.1. Methode van dataverzameling

Naar aanleiding van de enquête zijn er focusgroepen georganiseerd. Deze focusgroepen werden 'Pizzasessies' genoemd. Tijdens een twee uur durende sessie is dieper ingegaan op de thema's die in de enquête naar voren kwamen:

1. Het team
2. De vereniging
3. De trainer/coach/begeleider
4. Het (hockey)aanbod

2.3.2. Selectie onderzoekseenheden

In de enquête is de volgende vraag opgenomen: "Wil je de KNHB helpen om nog beter inzicht te krijgen in wat hockey leuk maakt?". De respondenten kregen de mogelijkheid om de optie "Ja, ik kan mijn team wel optrommelen voor een pizza-avond in juli of augustus om met de KNHB in gesprek te gaan over wat ik wil als het gaat om hockey.". Er is gekozen om alleen focusgroepen met hockeyers te organiseren omdat deze eenvoudig en snel georganiseerd konden worden.

Van de 1508 respondenten die de enquête compleet hebben ingevuld, hebben 235 respondenten deze optie aangevinkt. Al deze 235 respondenten zijn vervolgens per mail benaderd. Zij hebben de vraag gekregen of zij in de zomervakantie of de week na de zomervakantie hun team bij elkaar konden krijgen om met de KNHB in gesprek te gaan over hockey. Hier zijn 13 concrete aanmeldingen uit gekomen.

Om te komen tot een keuze is gekeken naar de volgende criteria:

- Spreiding in district
- Spreiding in leeftijd
- Spreiding in grootte vereniging
- Spreiding in niveau
- Spreiding in jongens- en meisjesteams

Uiteindelijk zijn we tot de volgende selectie gekomen:

- HCHN – Oost Nederland, kleine club, 2e klasse, meisjes C en jongens B
- HV Weert – Zuid Nederland, middel grote club, landelijk, meisjes A
- Cartouche – Zuid-Holland, grote club, 4e klasse, jongens C
- HC Doorn – Middel Nederland, middel grote club, 1e klasse, meisjes C
- Prinsenbeek – Zuid Nederland, middel grote club, 1e klasse, jongens A
- EHV – Oost Nederland, middel grote club, 1e en 2e klasse, jongens C en B
- Dash – Noord Nederland, kleine club, 2e klasse, meisjes B

Het enige district dat mist is Noord-Holland. Echter, de uitkomsten uit de focusgroepen zaten dusdanig op één lijn, dat er besloten is om niet nog een team te zoeken in dit district.

2.3.3. Analyse methode

Van iedere focusgroep is een gespreksverslag gemaakt. Tijdens de focusgroepen hebben de respondenten aantekeningen gemaakt en opmerkingen geplaatst in lege pizzadozen. De dozen en de gespreksverslagen zijn vervolgens gebruikt om trends te ontdekken.

2.4. Marktanalyse

Het laatste onderdeel van het onderzoek was een marktanalyse naar initiatieven die er zijn op sportvereniging voor het binden van de doelgroep 'jongeren' (12 t/m 18 jaar). Binnen dit marktonderzoek is niet alleen gekeken naar hockeyverenigingen, maar ook naar verenigingen van andere sporten.

Ten slotte zijn de best practices van verenigingen op een rijtje gezet en geclusterd per thema.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk komen de resultaten aan bod die opgehaald zijn uit:

- de analyses op de beschikbare data over sportdeelname, instroom en uitstroom (zowel sportbreed als hockeyspecifiek);
- de eerdere onderzoeken naar factoren die van invloed zijn op sportdeelname in de jeugd;
- de uitgezette enquête en focusgroepen onder (ex-)hockeyers;
- de marktanalyse naar bestaand aanbod.

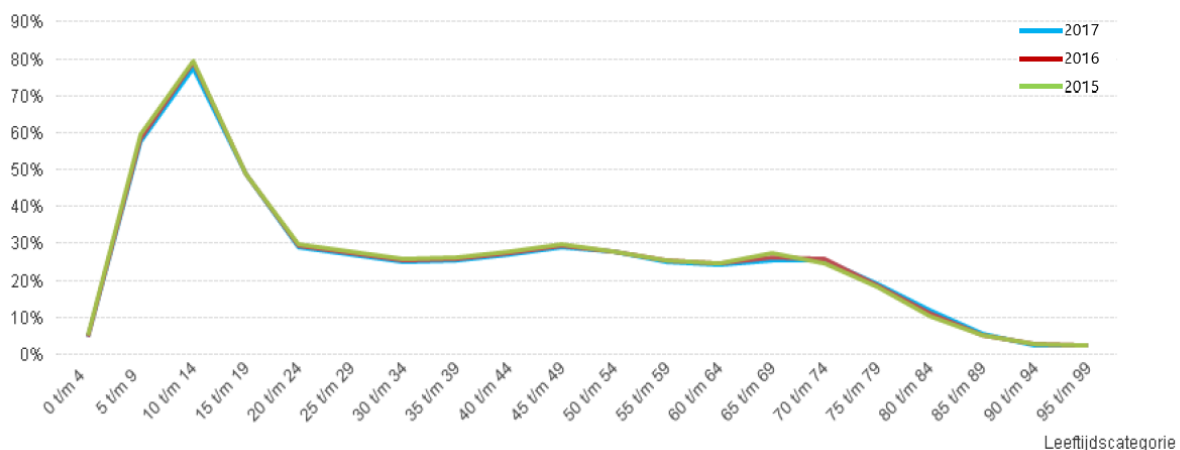
De resultaten worden gepresenteerd in drie paragrafen: 'Inzichten rondom sportdeelname, instroom & uitstroom jeugdleden', 'Inzichten sportbehoeften doelgroep: 12- t/m 18-jarigen' en 'Inzichten bestaand aanbod'.

3.1. Inzichten rondom sportdeelname, instroom & uitstroom jeugdleden

In de volgende paragrafen worden de sportbrede en hockeyspecifieke inzichten gepresenteerd rondom de instroom en uitstroom van jeugdleden.

3.1.1. Inzichten rondom sportdeelname, instroom & uitstroom: sportbreed

De sportdeelname en het aantal lidmaatschappen per sportbond worden elk jaar geanalyseerd door NOC*NSF. Onderstaande grafiek toont het aantal lidmaatschappen binnen een leeftijdscategorie gedeeld door het aantal inwoners van Nederland binnen dezelfde leeftijdscategorie. In het aantal lidmaatschappen per leeftijdscategorie is een 'skihelling' te ontdekken. D.w.z. dat het aantal lidmaatschappen vanaf een leeftijd van 4 jaar sterk toeneemt. Vanaf 12 jaar wordt er een sterke daling ingezet tot de leeftijd van 20 jaar.

In onderstaande tabel (NOC*NSF, 2018) wordt onderscheid gemaakt tussen het aantal lidmaatschappen bij een sportbond ten opzichte van de bevolking (KISS) en het aantal mensen dat regelmatig sport, de Sportdeelname Index (SDI).

In de tabel is te zien dat zowel KISS als de SDI daalt tussen de jongste jeugd en de jeugd. Het percentage 13- t/m 18-jarigen dat lid is van een sportbond en dat regelmatig sport is vanaf 2013 licht gegroeid. Echter, het percentage 5- t/m 12-jarigen dat lid is van een sportbond is licht gedaald de afgelopen jaren. Terwijl het percentage 5- t/m 12-jarigen dat regelmatig sport licht is gestegen. Er sporten meer kinderen, maar er worden minder kinderen lid van een sportbond.

	5 t/m 12 jaar		13 t/m 18 jaar	
	<i>KISS</i>	<i>SDI</i>	<i>KISS</i>	<i>SDI</i>
2013	59,5%	77,0%	48,0%	70,0%
2014	56,2%	78,0%	50,9%	72,0%
2015	56,0%	76,0%	50,6%	73,0%
2016	56,0%	78,0%	51,2%	69,0%
2017	55,3%	80,0%	51,1%	77,0%

3.1.2. Inzichten rondom sportdeelname, instroom & uitstroom: hockeyspecifiek

Hieronder worden de resultaten gepresenteerd van de diverse analyses die zijn uitgevoerd op de KNHB data (Analyse op seizoen, Analyse op leeftijd per seizoen, Analyse op geslacht per seizoen, Analyse op leeftijd & geslacht per seizoen en Analyse op district per seizoen).

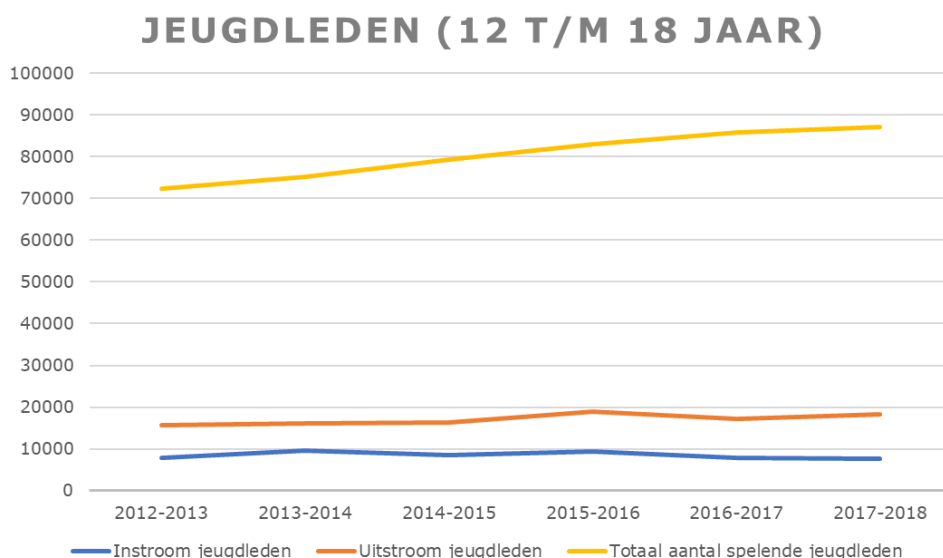
De analyses zijn gedaan op basis van de absolute getallen, omdat dit de interpretatie van wat de grafieken laten zien makkelijker maakt. Daarbij is vergelijking in percentages lastig, omdat de instroom en uitstroom op een andere manier gemeten zijn dan het aantal spelende leden, dit maakt dat er soms percentages ontstaan van boven de 100%.

Analyse per seizoen

Wanneer we over tijd kijken naar de instroom en uitstroom van de 12- t/m 18-jarige hockeyers, zien we het volgende:

- De gemiddelde instroom van 12- t/m 18-jarige hockeyers de afgelopen zeven seizoenen ligt op 8.800 per jaar. De afgelopen drie seizoenen nam de instroom af: van 9.472 in het seizoen 2015-2016 naar 7.755 in het seizoen 2017-2018. Daarvoor is een schommelend beeld te zien;
- De uitstroom neemt vanaf het seizoen 2012-2013 (15.579) toe tot aan het seizoen 2015-2016 (19.014). In het seizoen 2016-2017 daalt dit aantal even (17.105), maar dit neemt vervolgens weer toe in het seizoen 2017-2018 (18.241).

Wanneer we de instroom en uitstroom van de 12- t/m 18-jarige hockeyers afzetten tegen het totale ledenbestand van de 12- t/m 18-jarigen per seizoen is het volgende beeld te zien:

Conclusie

Het aantal spelende jeugdleden (12 t/m 18 jaar) nam de afgelopen zes seizoenen toe, maar deze groei werd elk seizoen kleiner. Kwamen er tussen het seizoen 2012-2013 en 2013-2014 nog 2.817 hockeyers bij in deze leeftijdscategorie, in het afgelopen seizoen waren er nog slechts 1.321 extra spelende jeugdleden ten opzichte van het seizoen daarvoor.

Deze terugloop in groei is deels te verklaren doordat de cijfers voor instroom en uitstroom in deze categorie de afgelopen seizoenen verder uit elkaar zijn komen te liggen. Er zijn minder jeugdleden ingestroomd, terwijl er meer jeugdleden zijn uitgestroomd bij een hockeyvereniging.

Dat het totaal aantal spelende jeugdleden toch (licht) is blijven groeien de afgelopen jaren, kan waarschijnlijk verklaard worden door de grote groep (jongste) jeugdspelers die lid blijft van hun vereniging en doorstroomt van de ene leeftijdscategorie naar de volgende. Zij vormen een grotere groep dan de (nieuw) instromende en uitstromende jeugdleden.

Analyse op geslacht per seizoen

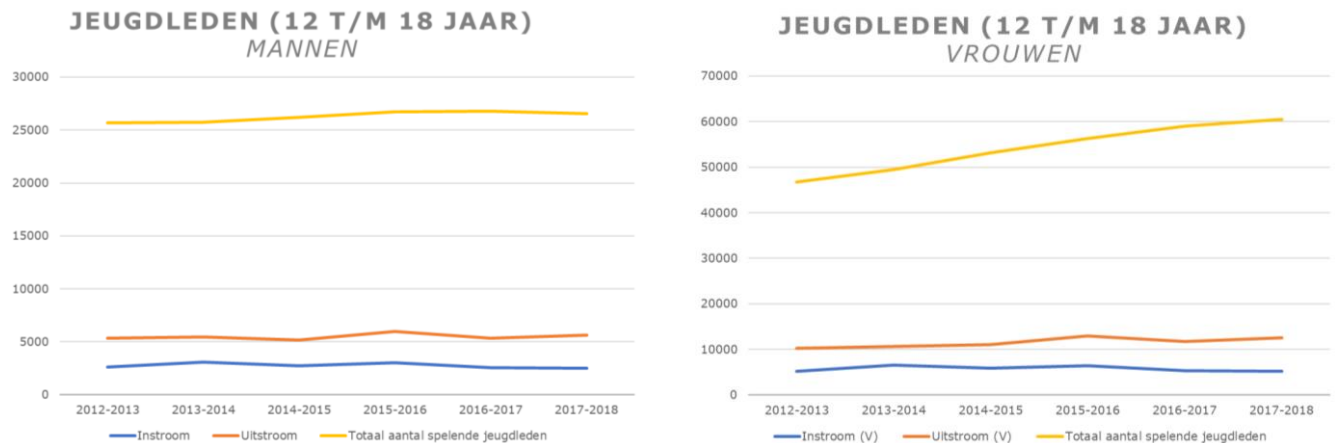
Wanneer we over tijd kijken naar het totaal aantal leden tussen de 12 en 18 jaar waarbij we de jongens en meisjes tegen elkaar af zetten, zien we dat:

- Het aantal vrouwelijke jeugdleden elk seizoen fors hoger ligt dan het aantal mannelijke jeugdleden;
- Er per geslacht verschillende ontwikkelingen te zien zijn:
 - Bij de mannen neemt het aantal jeugdleden t/m het seizoen 2016-2017 toe, in het seizoen 2017-2018 is hier echter een lichte krimp in aantal leden zichtbaar;
 - Bij de vrouwen neemt het aantal jeugdleden elk seizoen toe, maar deze groei neemt naarmate de jaren verstrijken wel af;
- Het verschil in aantal vrouwelijke en mannelijke jeugdleden per jaar toeneemt.

Wanneer we hetzelfde doen voor de aantallen bij instroom en uitstroom, zien we in absolute aantallen het volgende:

- Instroom neemt zowel bij de mannen als de vrouwen over de seizoenen af. In absolute aantallen is de instroom bij de mannen in de leeftijdscategorie 12 t/m 18 jaar gemiddeld twee keer lager dan bij vrouwen. Relatief gezien is de instroom echter vergelijkbaar: bij de mannen stroomt over de afgelopen zes seizoenen gemiddeld 10,5% per jaar in, bij de vrouwen is dit 11,2% per jaar.
- Uitstroom neemt zowel bij de mannen als de vrouwen sinds het seizoen 2012-2013 toe; bij de vrouwen is deze toename sterker dan bij de mannen. De gemiddelde uitstroom is bij de mannen in absolute aantallen gemiddeld twee keer lager dan bij vrouwen. In relatief opzicht is ook de uitstroom voor beide geslachten vergelijkbaar: over de afgelopen zes seizoenen stroomt bij de mannen gemiddeld 20,9% uit, ten opzichte van 21,3% bij de vrouwen.

In grafiekvorm verschijnt dan het volgende beeld:

Conclusie

Uit de eerste analyse bleek dat de groei van het aantal spelende jeugdleden (12 t/m 18 jaar) over de afgelopen zes seizoenen afgenomen is. Deze beperking in groei is zowel bij de jongens als meisjes terug te zien (bij de jongens zien we zelfs een lichte krimp in het laatste seizoen). Hierbij is de impact van de meisjes op de terugloop in groei van het aantal spelende jeugdleden groter dan de invloed van de jongens. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat de groep meisjes in absolute aantallen veel groter is.

De terugloop in groei is deels te verklaren door het dalend aantal instromers (zowel bij de mannen als de vrouwen) en het groeiend aantal uitstromers (geldt ook voor beide geslachten).¹ De eerder genoemde grotere invloed van de meisjes wordt verder versterkt doordat het aantal jeugdige vrouwelijke uitstromers (ook ten opzichte van het totaal aantal jeugdige uitstromers) de afgelopen jaren is toegenomen.

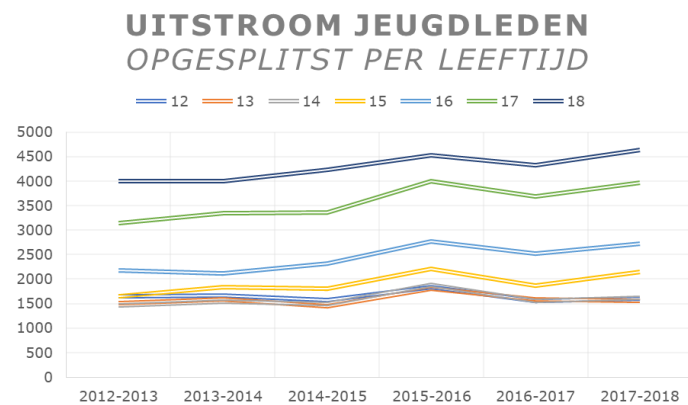
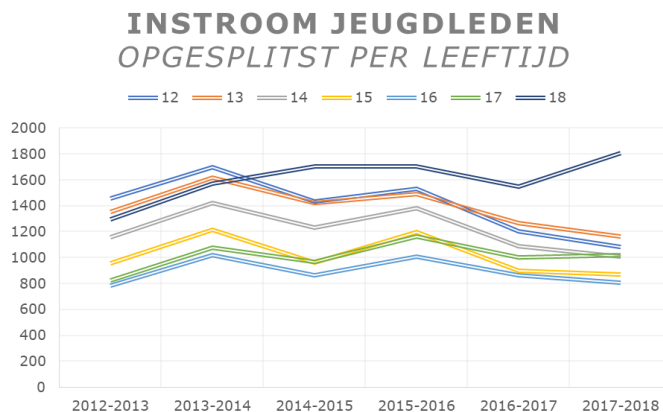
Analyse per leeftijd per seizoen

Wanneer we over tijd kijken naar de instroom en uitstroom van de 12- t/m 18-jarige hockeyers en daarbij de verschillende leeftijden apart bekijken, zien we in absolute aantallen het volgende:

- De instroom neemt voor de leeftijden 12 t/m 14 jaar over de afgelopen zes seizoenen gestaag af. Het instroompatroon van de 15- en 16-jarigen is wat grilliger, maar laat ook een duidelijke vermindering zien tussen het seizoen 2011-2012 en seizoen 2017-2018. Het aantal instromers van 17 jaar schommelt ook behoorlijk, maar lijkt zich de laatste twee seizoenen te stabiliseren rond 1.000 instromers. Bij de groep 18-jarigen is een positieve tendens zichtbaar: dit aantal loopt op van 1534 instromers in het seizoen 2011-2012 naar 1808 instromers in het seizoen 2017-2018. Deze verschillende ontwikkelingen maken dat het aandeel van de verschillende leeftijdscategorieën in het totaal aantal instromers verschuift. Was het aandeel instromers van 12 jaar in het seizoen 2012-2013 nog het grootst, in 2017-2018 stromen er zowel meer 13- als 18-jarigen in dan 12-jarigen.
- De uitstroom neemt sinds 2011-2012 voor alle leeftijdscategorieën toe, hoewel de groep uittrekkers van 12, 13 en 14 jaar zich de afgelopen twee seizoenen lijkt te stabiliseren (rond de 1.600). De aantallen uittrekkers lopen per leeftijdscategorie verder op; van

¹ De grotere groep (jongste) jeugdspelers die lid blijft van hun vereniging en doorstroomt van de ene leeftijdscategorie naar de volgende blijft hier ook een rol in spelen (zoals genoemd in de eerste analyse).

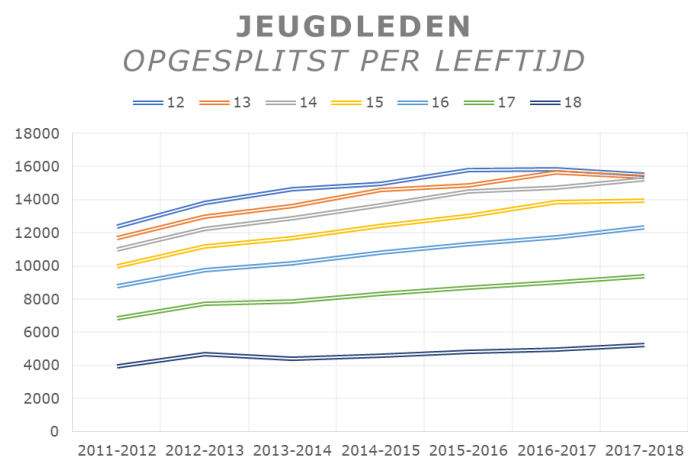
gemiddeld 1.700 bij de 12-jarigen naar gemiddeld 4.287 bij de 18-jarigen. Grootste verschil in gemiddelde aantallen zit tussen de 16- en 17-jarigen. Deze verschillende ontwikkelingen maken dat het aandeel van de verschillende leeftijdscategorieën in het totaal aantal uitstromers verandert. In 2012-2013 vormden de 17- en 18-jarigen al het grootste aandeel van de uitstromers. Dit aandeel is de afgelopen jaren opgelopen naar 47%. Hierbij zijn de 17- en 18-jarigen ook dicht bij elkaar liggen.

- Het verschil tussen instroom en uitstroom loopt sinds het seizoen 2013-2014 voor alle leeftijdscategorieën op. Daarnaast neemt het verschil tussen instroom en uitstroom ook telkens per leeftijdscategorie toe; enige uitzondering hierop vormen de 13-jarigen: hier is het verschil kleiner dan bij de 12-jarigen (volgorde 13, 12, 14, 15, 16, 17, 18). Daarbij is in het seizoen 2017-2018 het verschil tussen de instroom en uitstroom bij de 17-jarigen voor het eerst hoger dan het verschil bij de 18-jarigen.

Wanneer we naar het totaal aantal spelende jeugdleden kijken per leeftijd per seizoen zien we het volgende:

- In elk seizoen geldt: hoe jonger de leeftijd, hoe groter het aantal spelende leden;
- Over de tijd zijn er per leeftijd verschillende ontwikkelingen te zien:
 - 16 t/m 18 jaar: elk seizoen een groei te zien ten opzichte van het seizoen er voor
 - 14 t/m 15 jaar: elk seizoen een groei te zien ten opzichte van het seizoen er voor, maar groei vlakt de laatste seizoenen af
 - 12 t/m 13 jaar: t/m seizoen 2016-2017 een groei te zien, seizoen 2017-2018 laat voor het eerst een krimp zien t.o.v. het seizoen er voor.
- Aantallen per leeftijdscategorie komen met het verstrijken van de jaren dicht bij elkaar te liggen.

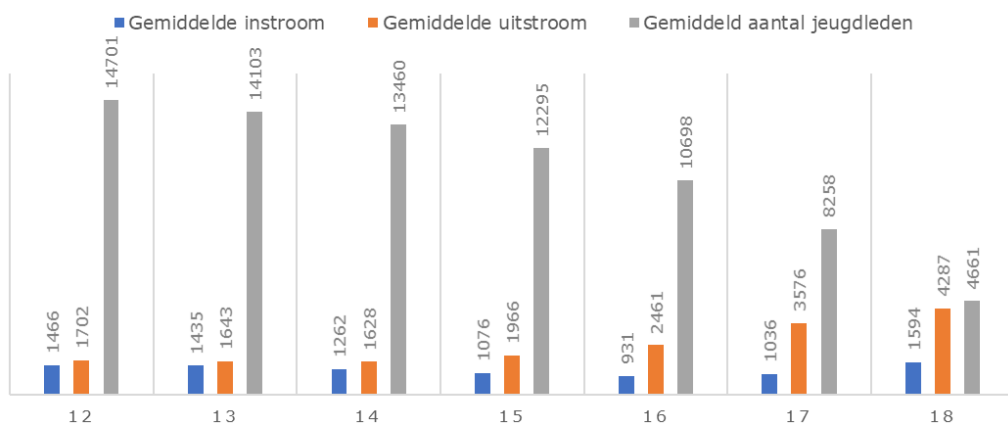

Conclusie

Uit de eerste analyse bleek al dat de groei van het aantal spelende jeugdleden (12 t/m 18 jaar) over de afgelopen zes seizoenen afgenomen is. Deze daling in de groei wordt met name veroorzaakt door de beperktere groei van de 12- t/m 15-jarigen (en zelfs de lichte krimp van de 12- en 13-jarigen in het laatste seizoen).

Deze terugloop in groei is deels te verklaren door de cijfers voor instroom en uitstroom. In welke mate de instroom en uitstroom effect hebben op het totaal aantal leden, verschilt echter sterk per leeftijdscategorie. Dit is af te leiden uit onderstaande grafiek.

INSTROOM & UITSTROOM JEUGDLEDEN PER LEEFTIJD

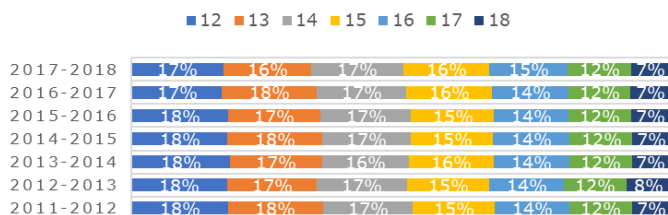
Deze grafiek laat zien dat de aantallen voor instroom en uitstroom in de leeftijdscategorieën 12 t/m 16 jaar nog fors lager liggen dan het totaal aantal spelende leden (dit betekent dat er een hele grote groep is die lid is gebleven van hun vereniging). Pas bij de 17- en 18-jarigen komen deze aantallen dichterbij elkaar te liggen (en wordt de groep die blijft hockeyen dus kleiner). Hierdoor hebben verschuivingen rondom instroom en uitstroom in verhouding meer invloed op het totaal aantal jeugdleden van 17 en 18 jaar.

In de leeftijdscategorie 12 t/m 16 jaar is de groep (jongste) jeugdspelers die lid blijft van hun vereniging en doorstroomt van de ene leeftijdscategorie naar de volgende, nog zo veel groter dan de instromers en uitstromers dat zij het effect van verschuivingen hierin op het totaal aantal jeugdleden van 12 t/m 16 jaar beperken.

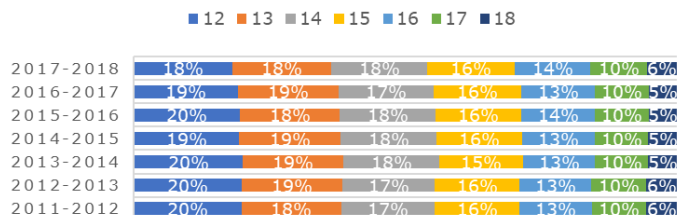
Analyse op Leeftijd & Geslacht per seizoen

Wanneer we een analyse maken op leeftijd én geslacht per seizoen (aantallen voor instroom, uitstroom en netto groei per leeftijd, geslacht en seizoen afgezet tegen aantallen voor instroom, uitstroom en netto groei per geslacht en seizoen), constateren we het volgende:

MANNELIJKE INSTROMERS PER SEIZOEN VERTEGENWOORDIGING PER LEEFTIJD

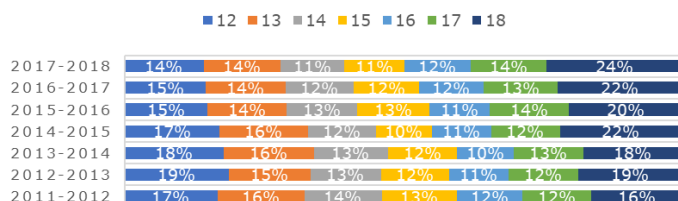

VROUWELIJKE INSTROMERS PER SEIZOEN VERTEGENWOORDIGING PER LEEFTIJD

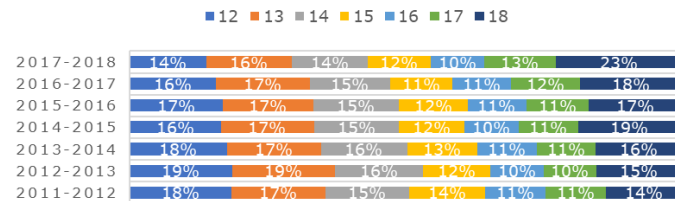

- De verhoudingen bij de mannelijke en vrouwelijke instromers per leeftijd per seizoen zijn nagenoeg gelijk. Hoewel er bij de mannen over de jaren heen in verhouding iets meer 17- en 18-jarigen instromen dan bij de vrouwen: 19% om 15%.

MANNELIJKE UITSTROMERS PER SEIZOEN VERTEGENWOORDIGING PER LEEFTIJD

VROUWELIJKE UITSTROMERS PER SEIZOEN VERTEGENWOORDIGING PER LEEFTIJD

- De verhoudingen bij de mannelijke en vrouwelijke uitstromers per leeftijd per seizoen komen redelijk overeen. Bij beiden neemt het aandeel 12- en 13-jarigen af (33% naar 28% om 35% naar 30%), terwijl het aandeel 17- en 18-jarigen toeneemt (28% naar 38% om 25% naar 36%).

Conclusie

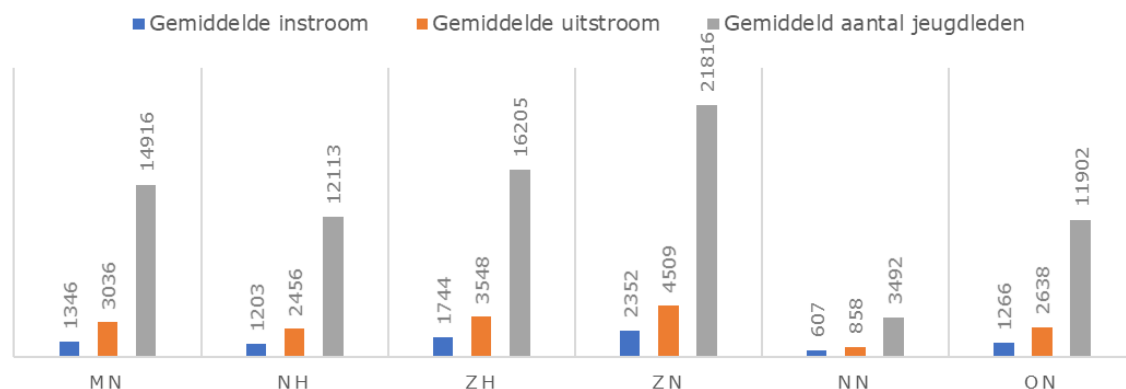
Uit bovenstaande grafieken valt op te maken dat er relatief gezien weinig verschillen zijn tussen mannen en vrouwen en de leeftijd waarop jeugdleden instromen of uitstromen. Hieruit kunnen we concluderen dat het geslacht niet van invloed is op de leeftijd waarop jeugdleden in- of uitstromen.

Analyse op District per seizoen

Wanneer we kijken naar de gemiddelde instroom en uitstroom van jeugdleden en het totale aantal spelende jeugdleden per district (voor de afgelopen zes seizoenen), is af te lezen dat:

- Het aantal jeugdleden per district sterk van elkaar verschilt (afhankelijk van de grootte van het district; lees: aantal verenigingen in het district);
- De instroom van jeugdleden voor elk district lager is dan de uitstroom van jeugdleden;
- De verhouding tussen de drie (instroom, uitstroom en totaal aantal) is nagenoeg gelijk tussen alle districten.

INSTROOM & UITSTROOM JEUGDLEDEN PER DISTRICT

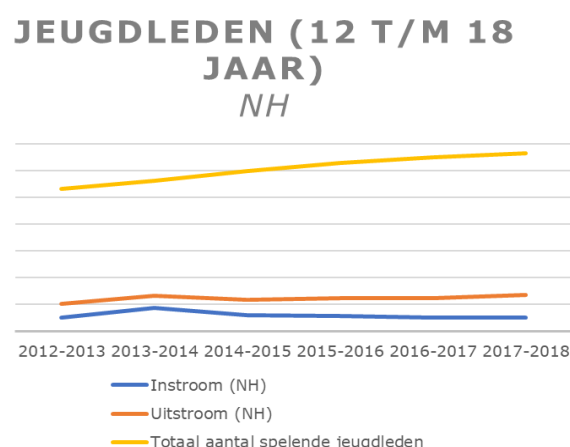
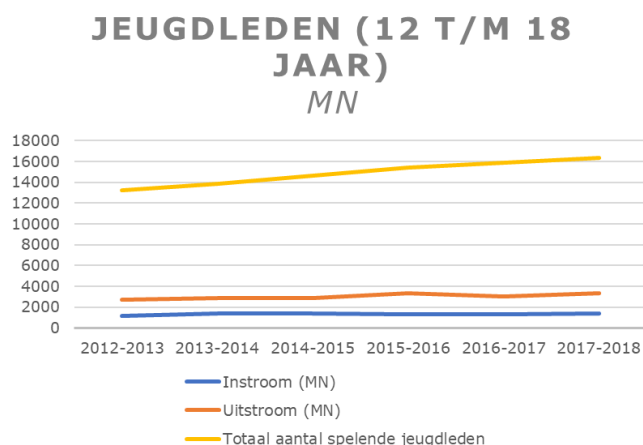
Wanneer we over tijd kijken naar het totaal aantal leden tussen de 12 en 18 jaar waarbij we de districten tegen elkaar af zetten, zien we dat er district verschillende ontwikkelingen zijn:

- MN & NH: elk seizoen een beetje gegroeid ten opzichte van het seizoen ervoor, maar deze groei neemt met elk seizoen een beetje af;
- ZH & ZN: elk seizoen gegroeid ten opzichte van het seizoen er voor, maar de laatste twee seizoenen lijkt er meer stabilisatie te zijn van het ledenaantal in plaats van groei;
- NN: stabilisatie van het seizoen 2012-2013 op 2013-2014, maar daarna elk seizoen gegroeid ten opzichte van het seizoen er voor;
- ON: ledenaantal is gegroeid t/m het seizoen 2015-2016, daarna stabilisatie van het ledenaantal.

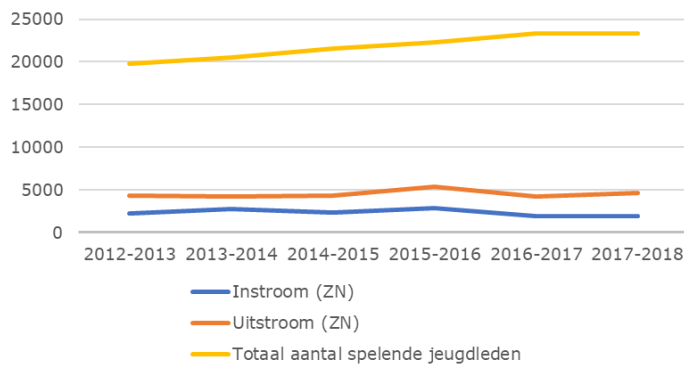
Wanneer we hetzelfde doen voor de aantallen bij instroom en uitstroom, constateren we dat ook voor instroom en uitstroom de ontwikkelingen verschillen per district:

- **Instroom:**
 - MN & NH: kleine piek in het seizoen 2012-2013, daarna is het instroomcijfer heel stabiel;
 - ZH & ON: redelijk stabiel instroomcijfer tot aan het seizoen 2015-2016, daarna lichte afname;
 - ZN: schommelingen tot aan het seizoen 2015-2016, daarna redelijk sterke afname in de laatste twee seizoenen (van 2.894 in seizoen 2015-2016 naar 1.962 in seizoen 2017-2018);
 - NN: instroomcijfer redelijk stabiel rond de 600 jeugdleden per seizoen.
- **Uitstroom:**
 - MN: uitstroom loopt elk seizoen licht op ten opzichte van het seizoen er voor (met uitzondering van het seizoen 2016-2017: kleine afname);
 - NH: uitstroom had een kleine piek in het seizoen 2013-2014, vanaf het seizoen 2014-2015 elk seizoen een lichte toename ten aanzien van het seizoen er voor;
 - ZH: uitstroomcijfer schommelt van seizoen naar seizoen: omlaag, omhoog, omlaag, omhoog;
 - NN: uitstroom loopt elk seizoen licht op ten opzichte van het seizoen er voor;
 - ON & ZN: uitstroom loopt van het seizoen 2012-2013 (2.427 / 4.276) op tot aan het seizoen 2015-2016 (3.005 / 5.357), daarna afname en stabilisatie rond 2.700 / 4.400 jeugdleden per seizoen.

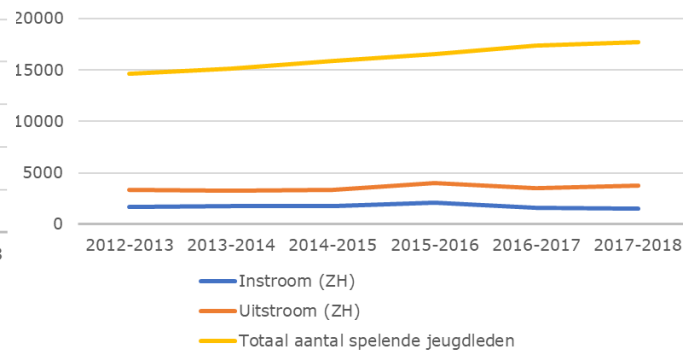
Vertaald naar grafieken zien we het volgende beeld:

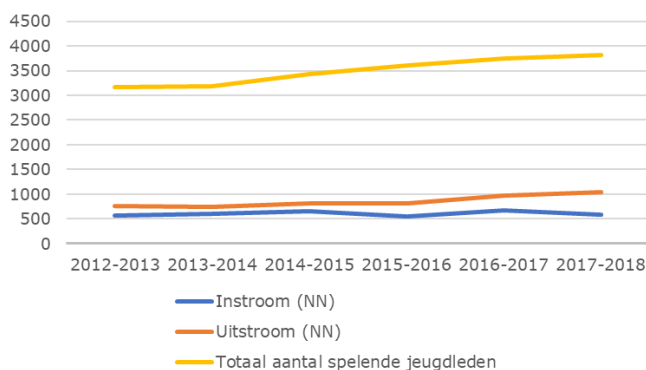
JEUGDLEDEN (12 T/M 18 JAAR) ZN

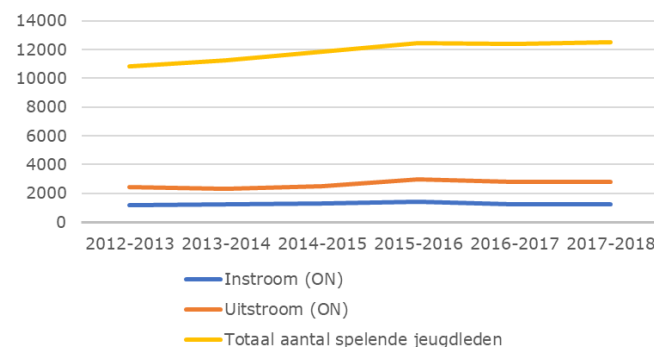
JEUGDLEDEN (12 T/M 18 JAAR) ZH

JEUGDLEDEN (12 T/M 18 JAAR) NN

JEUGDLEDEN (12 T/M 18 JAAR) ON

Conclusie

Uit de eerste analyse bleek al dat de groei van het aantal spelende jeugdleden (12 t/m 18 jaar) over de afgelopen zes seizoenen afgenomen is. Hoewel de groei in alle districten terugloopt, lijkt deze vooral af te nemen in de districten ZN, ON en ZH. Aangezien de districten ZN en ZH ook de twee grootste districten zijn, is het effect hiervan terug te zien in het totale leden aantal.

De terugloop in groei is deels te verklaren door het dalend aantal instromers en het groeiend aantal uitstromers in alle districten. Het effect van deze aantallen op het totaal aantal leden verschilt per district door het verschil tussen de instroomcijfers en de uitstroomcijfers: in sommige districten loopt dit aantal (relatief gezien) meer op dan bij andere districten (bijvoorbeeld in NH).

3.2. Inzichten sportbehoeften doelgroep: 12- t/m 18-jarigen

In deze paragraaf wordt ingegaan op de inzichten die zijn op gedaan ten aanzien van de wensen en behoeften van 12- t/m 18-jarigen in relatie tot sportbeoefening:

- Wat zijn hun motieven om te (blijven) sporten/hockeyen?
 - Wat zijn hun motieven om te stoppen met sporten/hockeyen?
- Kortom, welke factoren zijn van invloed op de sportdeelname?

Ook hier wordt eerst ingegaan op de sportbrede inzichten en vervolgens ingezoomd op het hockeyspecifieke gedeelte.

3.2.1. Inzichten sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen: sportbreed

Onderstaand worden allereerst de inzichten besproken die opgehaald zijn in sportbreed onderzoek over uitstroom, vervolgens komen de inzichten over behoud aan bod.

Uitstroom

Het fenomeen sportuitval is complex en laat zich niet verklaren door één oorzaak of theorie. Er zijn verschillende factoren van invloed (Kenniscentrum sport, 2018²):

- De individuele sporter: het aanbod moet passen bij de intrinsieke motivatie en beweegredenen om te sporten.
- De sociale sportomgeving zoals ouders, trainers/coaches (kwaliteit), medesporters en met vrienden kunnen sporten zijn van grote invloed op de sportbeleving van een kind (positief en negatief).
- Sportinterne condities zijn factoren waarop de vereniging zelf invloed op kan uitoefenen. Deze zijn te verdelen in vier oorzaken:
 - Bij de organisatorische oorzaken komt uit onderzoek naar voren dat kinderen geen inspraak hebben bij teamopstelling, trainerswisselingen, trainingstijden en teamindelingen, waardoor de kans op uitstroom vergroot. Onderzoek van de KNVB³ geeft tevens aan dat een gebrek aandacht van de vereniging (specifiek ook kinderen die buiten de selectieteams vallen) ervoor zorgt dat kinderen stoppen. Daarnaast geeft het onderzoek van de KNVB aan dat de overgang van junioren naar senioren een drempel is voor jeugd.
 - Relationeel-pedagogische oorzaken zijn het voortrekken van talenten, een slechte sfeer, pestgedrag en het gebrek aan gekwalificeerd kader.
 - Didactische oorzaken die van invloed zijn op de uitstroom van sporters zijn te makkelijke trainingen, weinig differentiatie in de trainingen en teveel focus op het presteren. Deze factoren zijn slechte voor de competentie-ervaring van de sporter.
 - De kwaliteit van faciliteiten zoals goed materiaal, velden, schone kantines en kleedkamers, eenvoudig en veilig te bereiken verenigingen zijn van invloed op de uitstroom.
- De sportexterne condities zijn wel van invloed op de uitstroom, maar de vereniging heeft hier geen grip op. Denk aan minder (priori)tijd door andere interesses, bijbaantjes, huiswerk en sociale activiteiten. Ook blessures zorgen voor een hoge uitstroom.

De beslissing om te stoppen wordt niet ineens genomen. De uiteindelijke beslissing om te stoppen wordt veelal vooraf gegaan door een geleidelijk proces waarin een match aan negatieve ervaringen en onmogelijkheden met de sportbeoefening en een hang naar alternatieven de overhand gaan krijgen. Sportuitvallers vinden het daarom moeilijk om de belangrijkste stopredenen te benoemen.

² <https://www.kennisbanksportenbewegen.nl/?file=4588&m=1435148146&action=file.download>

³ <https://www.knvv.nl/nieuws/assist/assist/17273/jeugdledenuitstroom-dit-kun-je-als-vereniging-doen-om-het-te-beperken>

Behoud

Naast onderzoek naar de uitstroom redenen van kinderen is er tevens onderzoek gedaan naar het behoud van kinderen voor de sport. Bovenstaande vier factoren zijn vertaald naar factoren voor het behoud van jongeren (Kenniscentrum Sport, 2018⁴):

- Motivatie van jongeren. De sportende jongere heeft zijn eigen doelen, mogelijkheden en wensen. Het aanbod moet hierbij aansluiten. Een grote rol spelen de trainer/coach, actieve jeugdparticipatie en het inzetten van rolmodellen.
 - Stem als trainer/coach af met de jongeren welke doelen zij willen behalen in trainingen en wedstrijden. Dit is uitdagend voor veel trainers/coaches. Zorg er daarom als vereniging voor dat er goed beleid is wat betreft het werven en behouden van trainers/coaches (ook voor de breedte teams).
 - Geeft jongeren ruimte om zich naast de vereniging ook te focussen op de ontwikkeling binnen de vereniging. Dat kan door jongeren inspraak te geven, een opleiding te laten volgen, ze activiteiten te laten organiseren of door ze in een jeugdcommissie te zetten.
 - Rolmodellen kunnen jongeren inspireren en uitdagen. Het geeft perspectief waar ze naartoe kunnen werken. Positioneer de jongere zelf ook als rolmodel waardoor hij zich belangrijk en gewaardeerd voelt.Motivatie wordt beïnvloed door de mate waarin jongeren autonomie ervaren, ze betrokken zijn op de vereniging en competentie ervaren.
- De sociale omgeving van jongeren is van zeer grote invloed op hun sportbeleving. In de verenigingscontext worden jongeren beïnvloed door trainers/coaches, teamgenoten, vrienden en ouders. Een belangrijke rede voor jongeren om te sporten is plezier te beleven met vrienden. Het sociale aspect moet zeker niet uit het oog worden verloren, op welk niveau er ook wordt gesport. Zorg er als trainer/coach en vereniging voor dat er een positieve sfeer hangt in het team én op de vereniging. Stimuleer leuke activiteiten en zorg dat de jongeren elkaar beter leren kennen. Ook ouders zijn van invloed op de sportbeleving. Betrek de ouders bij activiteiten en zorg ervoor dat ook de ouders de vereniging als positief ervaren.
- Verenigingsfactoren zijn factoren waar de vereniging direct invloed op kan uitoefenen. Denk daarbij aan organisatorische aspecten als een passende trainer/coach op een team zetten, passende trainingstijden inplannen of aandacht geven aan de overgang van junioren naar senioren. Belangrijk is om de jongeren hierbij inspraak te geven, waardoor de betrokkenheid wordt vergroot. Een sportief en positief sportklimaat is van positieve invloed op de sportbeleving. Maar zorg ook voor kwalitatief goede faciliteiten.
- Invloeden van buitenaf zijn lastiger te managen, maar in overleg met de jongeren kun je ver komen. Jongeren geven aan druk te zijn, ga in overleg met ze wat handige trainingstijden zijn en hoeveel trainingen ze aan kunnen in de week. Een bijbaantje? Wat kun je op de vereniging organiseren? Laat jongeren training geven of achter de bar staan. Let daarbij wel op dat je meer betaald dan de lokale supermarkt, zodat het ook aantrekkelijk voor ze is. Ervaren jongeren druk van school? Maak afspraken met ze wanneer ze een training kunnen afzeggen. En zorg ervoor dat ze bij je terecht kunnen wanneer ze problemen ervaren.

Blessures komen relatief veel voor bij jongeren. Hun lichaam verandert snel, waardoor blessures sneller kunnen ontstaan. Zorg ervoor dat trainingsbelasting past bij de leeftijd, zorg voor een goede warming-up. Als vereniging kun je verbinding zoeken met een fysiotherapeut die hierbij ondersteunt.

Bovenstaande factoren worden onderschreven door recentelijk uitgevoerd Europees onderzoek⁵. In dit onderzoek zijn 14 tips geformuleerd ten aanzien van de vraag: 'Hoe voorkom je dat jongeren stoppen met sport?'

⁴ <https://www.allesoversport.nl/artikel/wat-motiveert-jongeren/>

⁵ <https://www.allesoversport.nl/artikel/14-factoren-om-uitval-van-jongeren-in-de-sport-te-voorkomen/>

De 14 geformuleerde tips zijn:

- *Autonomie:* Geef jongeren genoeg keuzevrijheid tijdens het sporten én op de vereniging. Geef ze meer ruimte om zelf te bepalen wat ze gaan doen door eigen initiatieven te ontwikkelen. Laat ze ervaren hoe het voelt om te beslissen en om zich te uiten over wat ze ervan vinden. Dat helpt om ze (blijvend) enthousiast te maken voor sporten.
- *Zelfvertrouwen in eigen competenties:* Het is belangrijk dat jongeren vertrouwen hebben in zichzelf om uitdagingen in de sport aan te kunnen of om hun eigen gestelde doelen te bereiken. Daar kun je als vereniging aan bijdragen door de jeugdige spelers tijdens de trainingen bewust te maken van hun eigen kracht en competenties. Betrek ze bij de clubactiviteiten en stimuleer ze in hun bekwaamheid.
- *Verbondenheid:* Geef jongeren het gevoel dat ze deel uitmaken van zowel een team, als van de club. Als zij zich geaccepteerd en veilig voelen, en warmte en genegenheid voelen, is de kans groter dat ze lid blijven.
- *Positief leerklimaat:* Zorg ervoor dat wanneer jongeren zich inzetten, ze positieve feedback krijgen van (voor hen belangrijke) mensen zoals coaches, leeftijdgenoten of ouders. Wees je er als trainer van bewust dat jongeren graag leren, ook in teamverband. En last but not least: het is voor de jongeren belangrijk dat de sportclub ieders bijdrage herkent en waardeert.
- *Efficiënte tijdsindeling:* Jongeren delen hun tijd graag efficiënt in, ook waar het sport betreft. Daar kun je als club rekening mee houden door activiteiten op geschikte en flexibele tijden te organiseren. Stem af hoeveel tijd nodig is voor deelname aan clubactiviteiten. En stem wat je vraagt aan tijd ook af op het niveau waarop jongeren deelnemen (recreatief niveau, gevorderd niveau, topniveau). Wees je bovendien bewust van de hoeveelheid tijd die jongeren besteden aan andere activiteiten zoals huiswerk, school en bijbanen.
- *Kosten:* De kosten van sportdeelname mogen voor jongeren geen belemmering zijn. Span je als club in om de kosten laag te houden, zodat er geen financiële bezwaren zijn voor deelname. Bespreek eventueel andere mogelijkheden als iemand om financiële redenen niet mee kan doen. Bijvoorbeeld lidmaatschap in ruil voor het doen van vrijwilligerswerk bij de sportclub.
- *Duidelijke verwachtingen:* Jongeren hebben verschillende verwachtingen, afhankelijk van leeftijd, geslacht, cultuur en sociaaleconomische status. Het is goed voor een club om hier rekening mee te houden, want dat zorgt naast realistische verwachtingen ook voor een positieve houding van jongeren naar de club toe. Zorg er dus voor dat de jeugdige spelers begrijpen wat zij kunnen verwachten als ze lid worden en lid zijn van jouw vereniging. Dat geldt zowel op fysiek, sociaal als op mentaal vlak: bijvoorbeeld hoe intensief is de training, welke rol spelen de jongeren in een team, wat verwacht de club van hen?
- *Clubwaarden:* Voor jongeren is het belangrijk het belang en nut van sport te begrijpen. De redenen voor jongeren om te gaan sporten kunnen overigens heel verschillend zijn. Welk waarden straalt jouw vereniging uit? Benadruk je competitie, of juist gezelligheid? Hoe belangrijk maak je gezonde leefstijl, en welke nadruk leg je op de vaardigheden die jongeren leren door sport, zoals samenwerken en discipline? Ga daarover in gesprek met jouw (potentiële) jeugdleden.
- *Relatie tussen coach/trainer en sporter:* Jongeren hebben behoefte aan een effectieve en positieve relatie met hun coach of trainer. Met als basis wederzijds begrip en respect, eerlijkheid, steun en samenwerking. Dit vergroot hun intrinsieke motivatie om te blijven sporten.
- *Betrokken omgang met andere sporters:* Laat spelers elkaar aanmoedigen en zorg ervoor dat jongeren niet gepest worden, of een te hoge druk op elkaar leggen. Moedig jongeren aan om vriendschappen te sluiten. Doe dit zowel formeel (georganiseerd, gepland, geëvalueerd) als informeel (ongepland).
- *Support van ouders:* Zorg ervoor dat ouders en opvoeders hun kinderen ondersteunen en aanmoedigen bij sportdeelname. Bijvoorbeeld door hen te halen en te brengen, een sportuitrusting te geven, aan te moedigen en door samen activiteiten te doen. Het is vooral belangrijk om ouders uit kwetsbare groepen (zoals met een lagere sociale economische achtergrond), die dit niet vanzelfsprekend doen, te begeleiden.

- **Preventiebeleid:** Richt het beleid van jouw club specifiek in op het voorkomen van sportuitval. Zorg dat je inzicht krijgt in de verschillende factoren die stoppen met sporten in de hand werken. En vraag ook aan de jongeren bij jouw club waarom ze blijven of vertrekken. Bedenk maatregelen, die je in het beleid kunt vastleggen. Weet dat uiteindelijk iedere jongere een ambassadeur is voor deelname en continue betrokkenheid bij sport en bewegen.
- **Fysieke toegankelijkheid:** Maak het sportterrein veilig en makkelijk toegankelijk voor jongeren en hun familieleden. Zorg voor aangepaste voorzieningen voor jongeren met een beperking. Bespreek met de gemeente of de infrastructuur verbeterd moet worden door bijvoorbeeld een bushalte of fietsenstalling te plaatsen.
- **Gevarieerd sportaanbod:** Laat jongeren deelnemen aan sportactiviteiten waaraan zij plezier beleven op het niveau waarbij zij zich het prettigst voelen, zoals competitief of recreatief niveau. Bied jongeren – als het kan – verschillende mogelijkheden aan: verschillende niveaus, variatie in training, vernieuwende oefeningen en spelen in competities. Speel in op trends.

3.2.2. Inzichten sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen: hockeyspecifiek

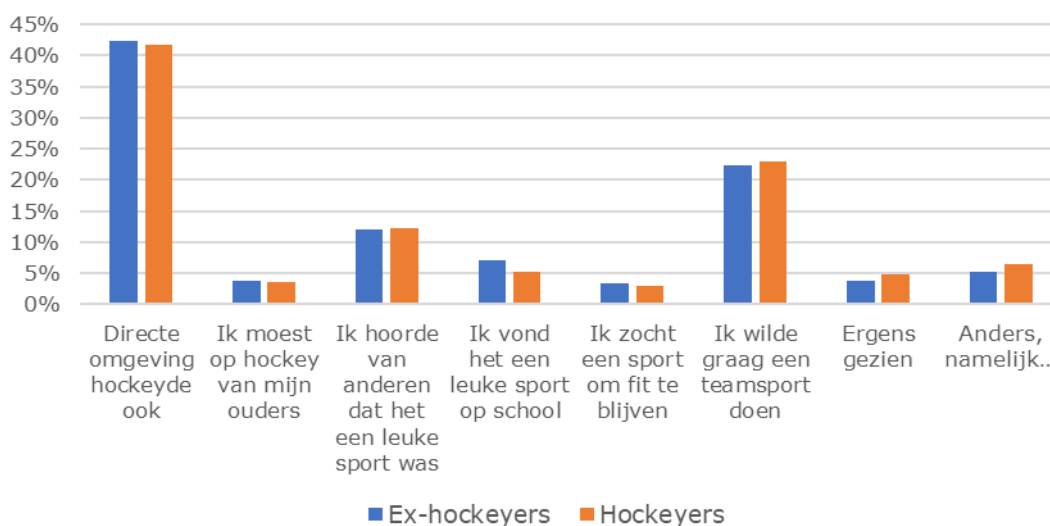
Onderstaand worden allereerst de inzichten besproken die opgehaald zijn uit de enquêtes en focusgroepen over de reden waarom kinderen tussen de 12 en 18 jaar begonnen zijn met hockeyen. Vervolgens komen de factoren aan bod die van invloed zijn geweest op de hockeybeleving (positief dan wel negatief).

Waarom begonnen?

De redenen waarom hockeyers en ex-hockeyers zijn begonnen met hockey verschillen nagenoeg niet van elkaar. Beide groepen hebben dezelfde meest gekozen redenen om te gaan hockeyen:

1. omdat ze iemand kenden die hockeyden (vrienden, broer/zus, ouders);
2. omdat ze een teamsport wilden doen.

Waarom begonnen met hockeyen?

Waarom gestopt vs. Waarom gebleven?

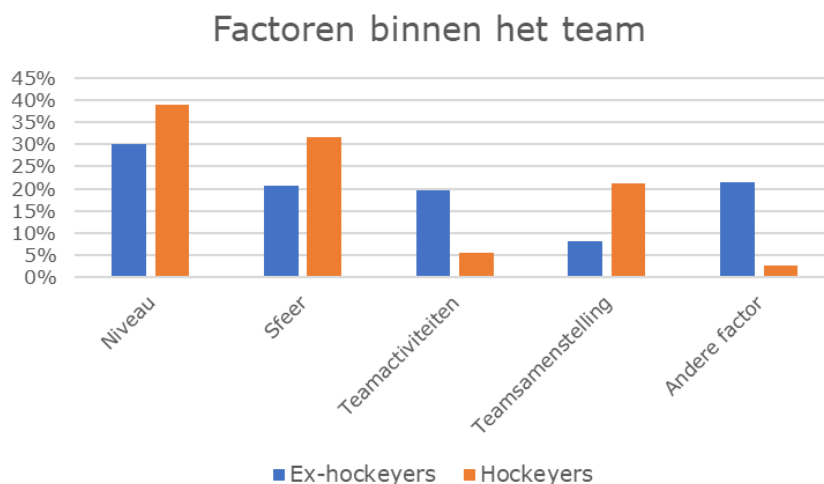
Zowel de hockeyers als ex-hockeyers is in de enquête (zie paragraaf '2.2. Enquête hockeyers & ex-hockeyers) per thema gevraagd welke factoren binnen dit thema het meest van invloed waren op hun hockeyervaring. Dezelfde vier thema's zijn ook aan de orde gekomen bij de focusgroepen.

N.B. Uit de focusgroepen bleek dat de wijze waarop hockey wordt aangeboden een lastig thema is voor deze doelgroep. Ze vinden het lastig te bepalen wat hier binnen valt en vinden het daarbij moeilijk om buiten de bestaande kaders te denken.

Hier onder komen de vier thema's aan bod. Per thema worden zowel de opgehaalde inzichten uit de enquête als de inzichten uit de focusgroepen beschreven.

Team

Uit de enquête komt duidelijk naar voren dat de meest bepalende factor op de hockeybeleving binnen het team het niveau is: in de positieve zin voor de hockeyers in de negatieve zin voor de ex-hockeyers. Het gaat daarbij om zowel het niveau waarop het team speelt als het niveau van de teamgenoten.

Door de hockeyers wordt vervolgens sfeer als tweede belangrijke factor genoemd. De ex-hockeyers hebben sfeer ook op een tweede plaats staan, maar deze tweede plaats wordt gedeeld met de teamactiviteiten buiten het hockey om en andere factoren die zij aan hebben gedragen.

Veel respondenten hebben gebruik gemaakt van het verduidelijken van hun antwoord in de antwoordmogelijkheid 'andere factor'. Deze antwoorden hebben vaak betrekking op de teamsamenstelling:

1. *Sociaal*: Spelers moeten een klik hebben met hun teamgenoten. Het sociale aspect is van groot belang naast het hockey zelf.
2. *Inzet en motivatie*: De respondenten geven aan dat ze ingedeeld willen op basis van een gelijkwaardige inzet en motivatie. Een niet-gedeelde spelbeleving zorgt voor veel onbegrip.
3. *Speelniveau*: Ook moeten teamgenoten van een gelijkwaardig speelniveau zijn.

Een veelgemaakte opmerking in 'andere factor' is dat de teamsamenstelling en selectieprocedure eerlijk moet verlopen.

Uit de focusgroepen kwam ten aanzien van het team het volgende naar voren:

- Gezelligheid staat bovenaan. Iedereen is het er unaniem mee eens dat je een klik moet hebben met de mensen in je team. Je moet het naar je zin hebben en er moeten gezellige teamactiviteiten worden georganiseerd.
- Gelijkwaardige spelers op niveau én inzet. Een wijze van selecteren wordt gezien als positief. Echter, het moet niet alleen maar op niveau en techniek zijn. Inzet is een heel belangrijke factor voor de respondenten. Ze willen in beleving met gelijkwaardige spelers in het team zitten. Daarnaast wordt aangegeven dat de voorkeur wel uitgaat naar iedereen evenveel speeltijd, als staan mensen na doorvragen er wel voor open om iets langer op de bank te zitten als ze dan kunnen winnen.
- In het algemeen blijkt dat bij de meisjes de nadruk op het sociale aspect ligt en bij jongens op niveau in de teamsamenstelling bij de teams. De uitzondering bij de meisjes was het team dat landelijk speelt.

- Een aantal jongensteams geeft aan de teamsamenstelling als een probleem te ervaren vanwege het gebrek aan jongens (aantallen). Er is geen mogelijkheid tot het selecteren van teams. Er zitten hele jonge jongens tussen die geen klik hebben met de rest van het team. Het niveau en de inzet liggen ver uit elkaar. Ze geven aan dat hockey een meisjes/watjes imago heeft. Hun vriendjes op school vinden er niets aan. Maar zelf vinden ze het wel heel gaaf en ook mannelijk.

Conclusie

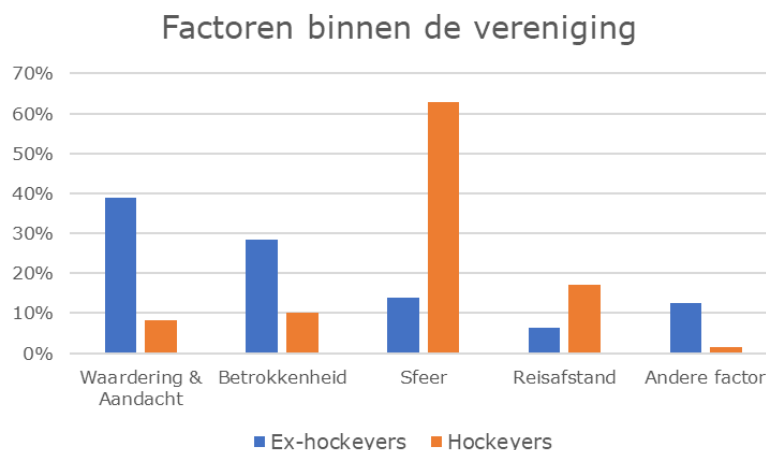
In de enquête en de focusgroepen komen dezelfde factoren naar voren, namelijk: sociaal, niveau en teamsamenstelling. Uit zowel de enquête als de focusgroepen blijkt dat deze factoren nauw met elkaar samenhangen of zelfs overlopen. De samenstelling van het team bepaald namelijk met wie zij samen spelen: passen deze personen bij hen op basis van speelniveau of sociaal gezien? Hoe dit in praktijk uit pakt, is van grote invloed op de hockeybeleving van de jongeren (dit kan zowel positief als negatief zijn).

Vereniging

Uit de enquête blijkt dat de hockeyervaring van de respondenten met name tot stand komt door twee factoren: sfeer in positieve zin en waardering & aandacht in negatieve zin.

De hockeyers geven heel duidelijk aan dat de sfeer op de vereniging het meest bijdraagt aan hun positieve hockeybeleving (meer dan 60% van de gegeven antwoorden).

De ex-hockeyers geven aan dat met name de waardering & aandacht negatief van invloed waren: 'mijn team kreeg te weinig aandacht' en 'ik kreeg nooit waardering van de vereniging' vormden samen bijna 40% van de gegeven antwoorden.

Daarnaast geven de ex-hockeyers vaak aan niet betrokken te zijn en/of te worden bij de vereniging (28% van de gegeven antwoorden).

Uit de focusgroepen kwam ten aanzien van de vereniging het volgende naar voren:

- **Faciliteiten:**
 - Watervelden werd unaniem als eerste genoemd. Dat lijkt alle respondenten toch wel heel fijn. Dat zou de competities eerlijker maken. Iedereen speelt en traint dan op dezelfde ondergrond.
 - Naast de velden moet de accommodatie beschikken over een schoon en nieuw clubhuis en kleedkamers. Op de vraag of ze dan ook daadwerkelijk gaan douchen werd negatief geantwoord. Het gaat alleen om hoe het eruit ziet en zodat ze zich kunnen omkleden.
- **Sfeer:** Er moet een gezellige sfeer hangen op de vereniging. De respondenten zijn veel op de vereniging te vinden en ze voelen zich er thuis.
- **Sociale activiteiten is gerelateerd aan sfeer:** Ze willen dan ook graag dat er meer leuke activiteiten voor ze wordt georganiseerd. De meerderheid lijkt het ook erg leuk om dat dan zelf te organiseren. Mits ze de ruimte krijgen om ook de verantwoordelijkheid te

nemen, maar een beetje hulp is wel fijn. Bij de activiteiten mag meer interactie tussen de teams worden gestimuleerd.

- Ze kennen het bestuur niet en hebben geen idee wat ze doen (ook al is een ouder bestuurslid).
- *Aandacht & Waardering:*
 - Ze willen zich gehoord voelen en ze willen best wat doen voor de vereniging.
 - Aandacht voor de breedte en niet-selectieteams. Ze willen allemaal in een selectieteam zitten, want daar is meer geregeld. In een selectieteam heb je een goede trainer en coach, je krijgt een tenue, iedereen draagt hetzelfde tenue, je hebt een sponsor, enz. De respondenten uit de breedte teams ervaren dat zij deze aandacht niet krijgen. En dat vinden ze niet altijd eerlijk.
- Selecties zijn momentopnamen, ondoorzichtig, vriendjespolitiek waren vaak genoemde termen bij de vraag hoe gaan de selecties hier. Dit komt deels doordat ze niet gehoord worden wat zij van het beleid vinden. En dat terwijl ze een duidelijke visie hebben over de selectiecriteria (zie team). Ze willen meer weten over waarom ze zijn afgevallen en wat ze moeten verbeteren. Vooral in de echt lage breedte teams is het belangrijk om anders te selecteren en de jongeren er zelf bij te betrekken. Is het op inzet en beleving of is het op basis van vriendschappen? Zo houd je ook deze jongeren betrokken en tevreden.

Teams hebben gegeven ook nog leuke ideeën geopperd om meer gezelligheid te creëren op de vereniging:

- Super Saturday: iedereen thuis spelen en een TD op zaterdag voor de jeugd organiseren);
- Gezelligheid op de club: game days, sport kijken, clubhuis take-over.

Conclusie

Het sociale aspect en de sfeer op de vereniging is enorm belangrijk voor de hockeyers. Zij zien graag leuke activiteiten zoals jeugdfesten, recreatieve toernooien, jeugd TD's e.d..

De ex-hockeyers leggen in de enquête de nadruk op waardering, aandacht en betrokkenheid als het gaat om factoren die negatief van invloed zijn geweest op de hockeybeleving. Wanneer we naar de hockeyers kijken, zien we dat zij aandacht en betrokkenheid vanuit de vereniging niet aangedragen hebben als positieve factor. Uit de focusgroepen blijkt vervolgens de verklaring hiervoor: ook zij willen meer betrokken worden. Vooral op het gebied van sociale activiteiten willen zij een steentje bijdragen. Daarnaast staan ze open voor training geven.

Het woord vriendjespolitiek kwam bij meerdere factoren terug in de enquête bij hockeyers én ex-hockeyers, maar ook bij de focusgroepen. Teamindelingen en selectieprocedures zijn een punt van aandacht voor de vereniging volgens de respondenten. Deze moeten eerlijk en transparant zijn.

Daarnaast geven veel respondenten in de enquête én in de focusgroepen aan dat er meer aandacht moet naar de niet-selectie teams. D.w.z. dat zij ook goede trainers en coaches willen, dezelfde faciliteiten, op de goede velden en tijden mogen trainen en spelen en het gevoel krijgen dat zij een eerlijke kans krijgen om ooit ook in een selectieteam te komen als ze er hard voor trainen.

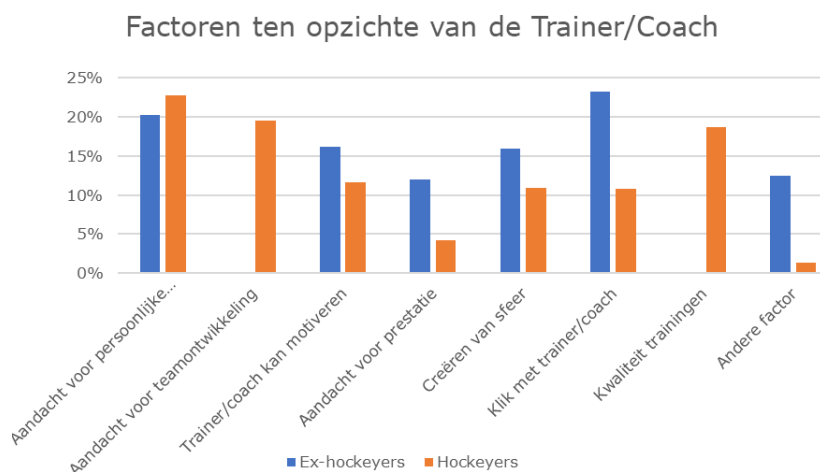
In de focusgroepen werd tot slot het belang van de accommodatie benadrukt. Respondenten associëren het aanbod van de vereniging met de kwaliteit van de velden. In de enquête is niet gevraagd naar de accommodatie, maar blijktbaar is een goed complex wel van invloed op een positieve hockeybeleving.

Trainer/Coach

De ex-hockeyer hebben (het ontbreken van) de klik met de trainer/coach en (ontbreken van) aandacht voor persoonlijke ontwikkeling als belangrijkste factoren genoemd voor hun negatieve hockeybeleving.

De hockeyers dragen ook de aandacht voor persoonlijke ontwikkeling aan als belangrijke factor, maar dan in positieve zin. Daarna volgen aandacht voor teamontwikkeling en de kwaliteit van de trainingen als positieve factoren⁶.

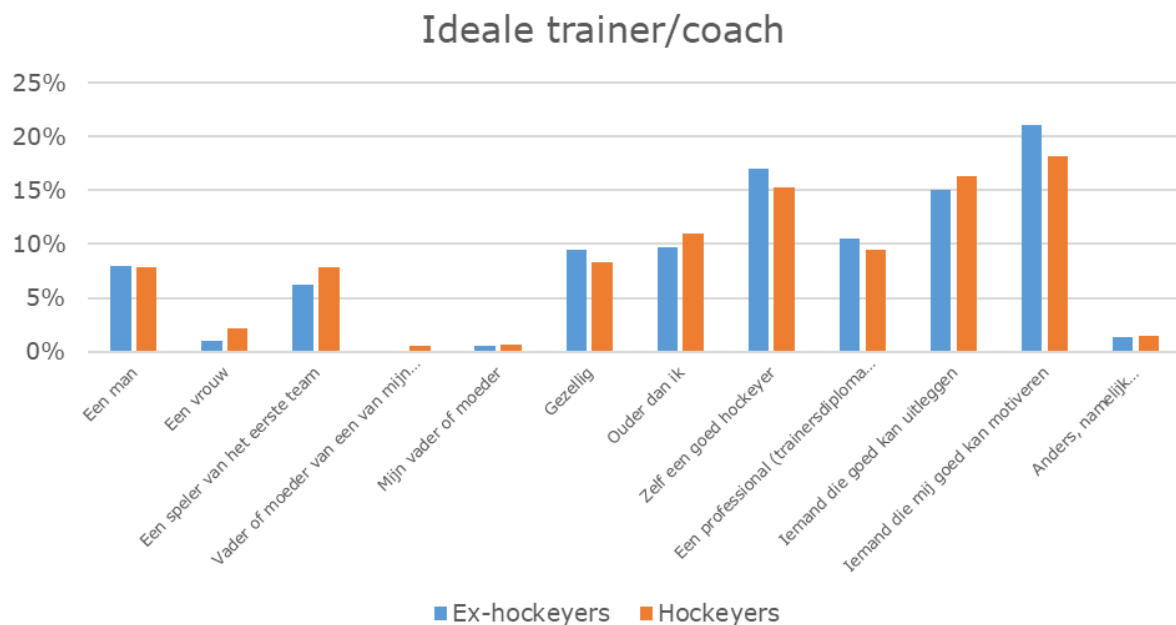
Ex-hockeyers gaven bij 'andere factor' voornamelijk aan dat zij zijn gestopt omdat zij geen vaste trainer/coach hadden of überhaupt geen trainer/coach.

Naast de factoren die van invloed zijn binnen het thema trainer/coach, hebben we zowel de hockeyers als ex-hockeyers gevraagd om eigenschappen toe te dichten aan hun ideale trainer/coach. Daarbij vielen de volgende aspecten op:

- Eigenschappen ideale trainer/coach komen behoorlijk overeen tussen ex-hockeyers en hockeyers
- Belangrijkste eigenschappen:
 - Iemand die goed kan motiveren
 - Iemand die goed kan hockeyen
 - Iemand die goed kan uitleggen
- Bijna nooit geantwoord: vader/moeder (eigen of van teamgenoten), vrouw

⁶ Deze twee factoren zijn niet uitgevraagd bij de ex-hockeyers

Uit de focusgroepen kwam ten aanzien van de trainer/coach het volgende naar voren:

- Het moet iemand zijn met verstand van hockey. Hij hoeft niet perse een diploma te hebben, maar hij moet wel ervaring hebben in hockey. Hij moet ze namelijk technisch en tactisch beter kunnen maken.
- Positief coachen is voor de meeste teams belangrijk. De balans tussen streng en positief zijn verschilt echter wel. Hoe hoger het niveau, hoe strenger de coach mag zijn. Bij meiden is de balans nog niet iets belangrijker. Maar ook de jongens vinden het belangrijk. "Laat weten wat ik goed doe en wat ik beter kan doen. Zeg me niet alleen wat ik verkeerd doe."
- Zoals gezegd mogen trainers en coaches ook streng zijn, maar met mate. Hij mag streng zijn omdat ze wel willen dat iedereen met dezelfde inzet op het veld staat.
- Passend zijn bij het team – een klik hebben.
- Duidelijk zijn en goed kunnen uitleggen.
- Benaderbaar zijn is vooral bij de meiden een punt, maar ook enkele jongens benoemde het. Als iemand speelt met problemen, dan moet zij terecht kunnen bij de trainer/coach. Je moet je veilig voelen om je verhaal kwijt te kunnen.
- Geef ruimte op ook lol te maken, want ze willen allemaal plezier maken.

Conclusie

De ex-hockeyer geeft in de enquête aan met name negatief beïnvloed te zijn door het gebrek aan aandacht voor het individu en/of het ontbreken van een klik met de trainer/coach. Uit de open antwoorden blijkt dat de ex-hockeyers relatief vaak geen vaste trainer of coach hebben of zelfs helemaal geen trainer of coach. De hockeyer geeft in de enquête juist aan dat de aandacht voor hun persoonlijke ontwikkeling het meest positief van invloed is op hun hockeybeleving.

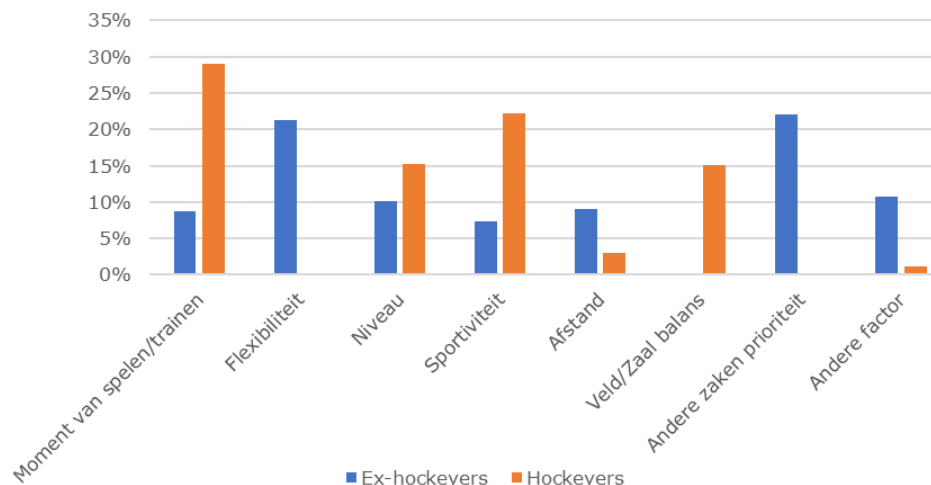
De enquête zijn tevens de eigenschappen van de ideale trainer/coach uitgevraagd. Tussen de hockeyer en ex-hockeyer zit geen verschil. De trainer/coach moet goed kunnen motiveren, goed kunnen uitleggen en zelf een goede hockeyer zijn. De focusgroepen zijn naast deze kwaliteiten ook andere kwaliteiten benoemd waar een trainer/coach aan moet voldoen: de trainer/coach een bij het team en niveau passende balans moet hebben tussen positief coachen, ruimte geven voor lol en streng zijn. Daarnaast moet hij ook benaderbaar zijn.

Aanbod

De hockeyers geven aan dat het moment van een wedstrijd spelen of trainen het meest van invloed is op hun positieve hockeybeleving. Een tweede belangrijke positieve factor is het sportief verlopen van de wedstrijden.

De ex-hockeyers dragen de (beperkte mate van) flexibiliteit van het aanbod en het feit dat andere zaken nu prioriteit hebben aan als de twee belangrijkste redenen waarom zij zijn gestopt met hockeyen.

Factoren binnen het aanbod

In de open antwoorden hebben ex-hockeyers onder 'andere factor' voornamelijk de volgende antwoorden aangedragen:

- Het tekort aan jongens waardoor er geen team of geen bij elkaar passend team kon worden gevormd;
- Het niet flexibel opstellen van de vereniging waardoor er geen passend aanbod was. Denk bijvoorbeeld aan iemand die twee sporten beoefend en daardoor niet met wedstrijden mee kan doen.

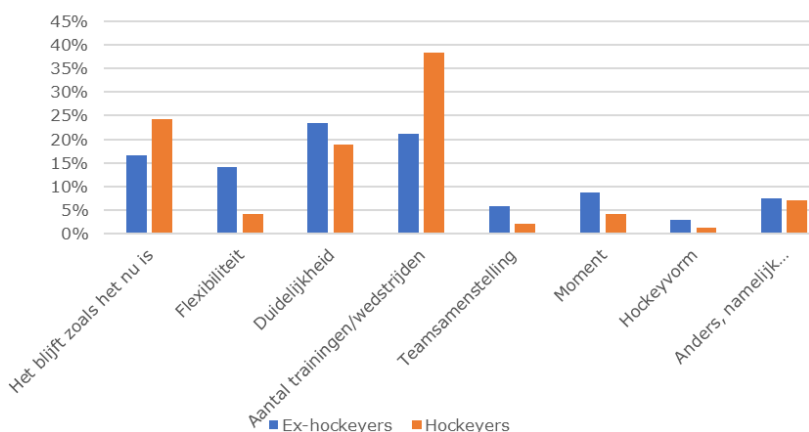
Naast de factoren die van invloed zijn binnen het thema hockeyaanbod, hebben we zowel de hockeyers als ex-hockeyers gevraagd wat ze aan het aanbod zouden willen veranderen.

Hockeyers en ex-hockeyers kaarten hierbij dezelfde belangrijkste punten aan waarop volgens hen wijzigingen zouden moeten plaats vinden. De drie belangrijkste punten zijn:

- Duidelijkheid: d.w.z. vaste trainings- en/of wedstrijd tijden.
- Het blijft zoals het nu is: logischerwijs geven hockeyers vaker dan ex-hockeyers aan dat zij willen dat het aanbod blijft zoals het is;
- Aantal trainingen/wedstrijden: de hockeyers willen vaker trainen en vaker wedstrijden spelen. Van de ex-hockeyers geeft 17% aan dat ze meer (hadden) willen hockeyen, t.o.v. 5% dat minder wil hockeyen.

Voor ex-hockeyers is daarnaast flexibiliteit ook nog een belangrijk thema.

Wat zou je willen veranderen?

Uit de focusgroepen kwam ten aanzien van het aanbod het volgende naar voren:

- Ze vinden hockey allemaal een geweldige sport. Vooral vanwege het sociale aspect.
- 11 tegen 11 lijkt de vorm te zijn wat ze echt willen behouden. Het bleek echter wel dat ze het lastig vinden om buiten de kaders van de huidige hockeyvorm te denken.
- Als er wordt doorgevraagd naar wat er belangrijk is op het veld dan noemen ze dat er altijd goede scheidsrechters moeten zijn. En vooral niet partijdige scheidsrechters.
- Op vaste tijdstippen hockeyen is een vaak genoemde wens. De tijden zijn niet eenduidig, maar het feit dat ze elke zaterdag op een vast moment kunnen spelen zou heel fijn zijn. Ze kunnen hun zaterdag dan ook beter inplannen.

- Een uitdagende competitie is belangrijk. Het is leuk om 1-0 te verliezen met een heel spannende wedstrijd, dan 15-0 te winnen tegen een slechte tegenstander.
- Echter, de afstand van uitwedstrijden is een aandachtspunt. Dit moet niet te ver zijn. Maar een uitdagende competitie is wel belangrijker.
- Er zijn gemengde meningen over zaalhockey. Er zijn er altijd een aantal voor en een aantal tegen. De tegen argumenten zitten vooral op de reisafstand, de tijden, het wachten e.d. Een enkeling vindt het spelletje echt niet leuk.
- Ander aanbod (niet hockey gerelateerd) kwam bij meerdere teams naar voren. Het is wel sportief aanbod: loop- of conditietrainingen, specialisatie trainingen, een clinic, een bootcamp. Ze zijn graag op de vereniging, dus dit soort activiteiten (wat ook goed voor het hockey is) lijkt hun leuk om op de vereniging te krijgen.

Conclusie

Opvallend is dat het lijkt alsof de hockeyvorm niet hoeft te worden aangepast. Echter, uit de open antwoorden uit de enquête en de focusgroepen bleek dat de respondenten het lastig vonden om buiten de kaders te denken en echt te begrijpen waar het thema aanbod over ging.

De hockeyers geven aan dat zij invloed willen hebben op de trainings- en wedstrijd tijden. Waarbij in de focusgroepen het idee van vaste tijden werd geopperd. Verschillende ex-hockeyers sluiten zich daarbij aan: ook zij vinden vaste tijden belangrijk (binnen een vast aanbod). Een grotere groep ex-hockeyers vindt dat flexibel aanbod en een flexibele instelling van de vereniging belangrijk is.

De ex-hockeyer geeft het duidelijk aan in de enquête: andere prioriteiten zoals school, bijbaantjes of andere hobby's, zorgen voor een moeilijke balans met hockey. De hockeyers geven aan meer te willen hockeyen. Bij de ex-hockeyers is de groep die meer had willen hockeyen groter dan de groep die minder wil hockeyen.

Ideeën die genoemd zijn voor het extra hockeyaanbod, zijn:

- in de zomer hockeyen;
- clinics;
- specialisme trainingen;
- elke wedstrijd shoot outs nemen ondanks de uitslag. (3+1, 1+1, 0+1);
- interne clubkampioenschappen (jong speelt tegen oud, jongens tegen meisjes, jeugd tegen senioren, alternatieve vorm om het eerlijk te houden)
- beker competitie voor de jeugd;
- ander sportaanbod: bootcamp, hardlopen, conditie, boksen, fysio, enz.

Daarbij wordt wel aangegeven dat het geen standaard competitie moet zijn. Het gaat om nieuwe uitdagingen en nieuwe tegenstanders. Het gaat dus om ander hockeyaanbod dan nu geboden wordt.

Verhouding tussen de vier thema's: welk thema is het meest van invloed?

Bij de focusgroepen is specifiek uitgevraagd welke van de vier thema's het meest van invloed is op de hockeybeleving van de spelers. Het team werd daarbij door alle teams als belangrijkste reden genoemd om te blijven hockeyen. De kwaliteit van de trainer/coach werd door de meerderheid op de tweede plek gezet.

In de enquêtes niet specifiek de vraag gesteld welke van de vier thema's het meest van invloed is op de hockeybeleving. Wel is de open vraag gesteld aan de hockeyers 'Wat zou jouw vereniging kunnen doen om ervoor te zorgen dat jij het hockey nog leuker vindt?'. De antwoorden op deze vraag kunnen gelinkt worden aan de vier thema's (het team, de trainer/coach en het aanbod):

- *Het team:* Jongeren willen graag meedenken bij/inspraak hebben in de teamsamenstelling. Doe je dit op basis van niveau of inzet, zet je vrienden bij elkaar, laat je teams jaren samen door groeien? Er zijn veel verschillende meningen over.

Besprek met jouw jeugdleden (selectie én niet-selectieteams) wat hun wensen en behoeften zijn.

- *De vereniging:*
 - Het sociale aspect op de vereniging is voor de meeste respondenten het belangrijkste. Zij willen vooral meer sociale activiteiten. D.w.z. jeugdfesten, leuke toernooien, jeugd td en uitjes. Alles om de sfeer en gezelligheid op de vereniging te stimuleren.
 - Veel hockeyers geven aan dat selectieprocedures eerlijk(er) moeten verlopen. De procedure moet transparant zijn, geen momentopname en niet afhankelijk van één persoon. Het woord 'vriendjespolitiek' is vaak genoemd.
 - Aandacht voor de niet-selectieteams is tevens een veel genoemd punt. D.w.z. dat zij:
 - Een goede en vaste trainer en coach willen.
 - Speeltijd krijgen op de 'goede/watervelden'.
 - Goede scheidsrechters op de wedstrijden.
 - De hoop kunnen hebben dat ze beter kunnen worden en eventueel ooit in een selectieteam kunnen spelen.
 - Ten slotte is de kwaliteit van de accommodatie van invloed op de beleving. Vooral goede watervelden worden als tip richting de vereniging gegeven.
- *De trainer/coach:* De kwaliteit van de trainer/coach én de trainingen kan volgens veel respondenten vooruit. Ze willen allemaal beter worden in hockey. De betere trainer/coach is dan niet een ouder, maar juist een goede hockeyer, een speler van dames of heren 1 of een professional/iemand met een diploma en iemand met overwicht.
- *Aanbod:* De hockeyers (en sommige ex-hockeyers) willen meer hockeyen. Dit moet gestalte krijgen in de vorm van clinics, specialisme trainingen en interne en externe toernooien; dus niet in meer van hetzelfde.

3.3. Inzichten bestaand aanbod

Op basis van een marktonderzoek naar de initiatieven die er zijn op sportvereniging voor het binden van de doelgroep 'jongeren' (12 t/m 18 jaar) zijn hieronder best practices van verenigingen op een rijtje gezet. De initiatieven zijn geclusterd per thema.

Een uitgebreidere toelichting per initiatief is te vinden in de bijlage vanaf pagina 44.

Thema 1: Laat jongeren activiteiten voor hun leeftijdsgenoten organiseren:

- WhoZNext – Jongerenteams voor het organiseren van activiteiten
- RV Nautilus – Jongeren elke week één avond de baas in het clubhuis voor het organiseren van activiteiten
- TV Tiebreakers – Jeugdraad voor het organiseren van activiteiten
- IJscub Haarlem – Jongeren aan zet voor het organiseren van activiteiten
- SC Rouveen – Schaduwbestuur van jeugdleden voor het organiseren van activiteiten (en meedenken over beleid)
- LOHC – Jeugd krijgt organisatorische taken (activiteiten)
- NOC*NSF – Geef jongeren verantwoordelijkheid om ze te binden aan de vereniging

Thema 2: Luister naar de mening van jongeren en laat ze meebesturen

- KNVB Jeugdraad – Luister naar jongeren en laat ze meedenken over thema's die hen aangaan
- KNHS Young Leaders Program
- VV Geuzenmiddenmeer – Organiseer een jeugd-ALV en luister naar de input van jeugdleden
- VV Loenermark – Een Jeugdspelersraad met een vertegenwoordiger uit elk jeugdteam (geeft belangrijke input voor de jeugdcommissie)
- VV Kolping Boys – Jeugdbestuur gaat meedenken over het beleid en samenwerken met het hoofdbestuur

- NOC*NSF – Luister naar de motieven, meningen en wensen van jongeren om ze te binden
- Sportservice Zwolle – organiseer een discussieavond voor jongeren

Thema 3: Organiseer evenementen met een combinatie van sport en entertainment

- Nevobo – De Ultimate Volley Xperience (UVX)
- KNLTB - Funmasters
- NOC*NSF – De entertrainer (juiste verhouding tussen trainen en entertainen)

Thema 4: Aandacht voor goed aanbod, sportfaciliteiten en technisch kader

- Sportservice Zwolle – Aandacht voor goede trainers, accommodatie en aandachtverdeling (top en breedte)
- LOHC – Sport is de kern

Thema 5: Aandacht voor teamsamenstellingen

- VV Foreholte – Laat in de (oudere) breedtejeugd de teams zoveel mogelijk intact
- LOHC – jong: indelen op niveau, oudere breedteteams: meer indelen op gezelligheid

Thema 6: Geef jongeren een eigen hoekje in het clubhuis

- KNSB – Jongerenhoek

Thema 7: Laat de jeugd de jeugd trainen en coachen

- HC Naarden – Jeugd traint de jeugd

Thema 8: Stel een jeugdbeleidsplan op

- KNRB – Jeugdbeleidsplan opstellen

Thema 9: Onlinevoorzieningen

- KNRB – Zorg voor een aparte jeugdwebsite (of deel van de website/app)
- KNRB – Gebruik tools voor het maken van duidelijke (groeps)afspraken (bijvoorbeeld mysportsplanner.nl); die duidelijkheid zorgt voor binding van jongeren

Conclusie

In de verschillende thema's en de daarbij horende best practices is een duidelijke rode draad zichtbaar. Een drietal aspecten komt namelijk telkens terug:

1. *Inspraak*: jongeren worden om hun mening gevraagd ten aanzien van bepaalde thema's (bijvoorbeeld de teamsamenstellingen). Ze krijgen de mogelijkheid om mee te denken;
2. *Activeren*: jongeren krijgen de mogelijkheid zich in te zetten voor de vereniging. Bijvoorbeeld door het geven van training of het organiseren van een feest.
3. *Aandacht*: structurele aandacht voor de wensen en behoeften van de jeugd op allerlei verschillende vlakken. Dit begint met het opstellen van een jeugdbeleidsplan, maar krijgt uitwerking in bijvoorbeeld het aanbod, faciliteiten en de teamsamenstellingen.

4. Conclusies

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag van dit onderzoek *“Welke motieven liggen bij 12- t/m 18-jarigen ten grondslag aan het stoppen met hockeyen of het blijven hockeyen?”* door middel van beantwoording van de geformuleerde deelvragen.

In de eerste paragraaf wordt antwoord gegeven op de deelvraag *“Wat voor data is er beschikbaar rondom sportdeelname, instroom & uitstroom zowel sportbreed als hockeyspecifiek?”*. In de tweede paragraaf volgt het antwoord op de andere twee deelvragen: *“Welke motieven dragen 12- t/m 18-jarigen aan voor het stoppen met hockeyen of het blijven hockeyen?”* en *“Welke inzichten (t.a.v. de motieven van 12- t/m 18-jarigen) kunnen we halen uit het bestaande aanbod: wat werkt en wat niet?”*.

4.1 Conclusies sportdeelname, instroom & uitstroom

4.1.1. Conclusie sportdeelname, instroom & uitstroom: sportbreed

De sportdeelname en het aantal lidmaatschappen per sportbond wordt elk jaar geanalyseerd door NOC*NSF. Uit de cijfers van NOC*NSF blijkt dat het aantal lidmaatschappen bij een sportbond en aantal kinderen dat regelmatig sport, daalt tussen de jongste jeugd (5 t/m 12 jaar) en de jeugd (13 t/m 18 jaar). Vanaf 12 jaar wordt er een sterke daling ingezet tot de leeftijd van 20 jaar.

Het percentage 13- t/m 18-jarigen dat lid is van een sportbond en dat regelmatig sport is sinds 2013 licht gegroeid. Het percentage 5- t/m 12-jarigen dat regelmatig sport licht is ook gestegen de afgelopen jaren, maar het percentage 5- t/m 12-jarigen dat lid is van een sportbond is licht gedaald. In deze categorie zijn er dus meer kinderen gaan sporten, maar minder kinderen doen dit via een lidmaatschap bij een vereniging (en dus sportbond).

4.1.2. Conclusie sportdeelname, instroom & uitstroom: hockeyspecifiek

Het aantal spelende jeugdleden (12 t/m 18 jaar) nam de afgelopen zes seizoenen toe, maar deze groei werd elk seizoen kleiner. Deze terugloop in groei is deels te verklaren door de cijfers voor instroom en uitstroom in deze categorie die de afgelopen seizoenen verder uit elkaar zijn komen te liggen. Er zijn minder jeugdleden tussen de 12 en 18 jaar ingestroomd, terwijl er meer jeugdleden in deze leeftijdscategorie zijn uitgestroomd bij een hockeyvereniging.

Dat het totaal aantal spelende jeugdleden toch (licht) is blijven groeien de afgelopen jaren, kan waarschijnlijk verklaard worden door de grote groep (jongste) jeugdspelers die lid blijft van hun vereniging en doorstroomt van de ene leeftijdscategorie naar de volgende. Zij vormen een grotere groep dan de (nieuw) instromende en uitstromende jeugdleden.

Geslacht

Zowel bij de jongens als de meisjes in de leeftijd tussen de 12 en 18 jaar is een terugloop in de groei te zien. Hierbij is de impact van de meisjes op de terugloop in groei van het aantal spelende jeugdleden groter dan de invloed van de jongens. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat de groep meisjes in absolute aantallen veel groter is. Dit effect wordt versterkt doordat het aandeel jeugdige vrouwelijke uitstromers ten opzichte van het totaal aantal jeugdige uitstromers de afgelopen jaren is toegenomen.

Leeftijd

De mate van groei van het aantal spelende jeugdleden verschilt sterk per leeftijdscategorie. In de leeftijden 12 t/m 15 jaar is een duidelijke afname in groei te zien (en zelfs een lichte krimp van de 12- en 13-jarigen in het laatste seizoen). Bij de leeftijden 16 t/m 18 jaar de groei stabiel over tijd.

Ook met betrekking tot in- en uitstroom zijn er duidelijke verschillen te zien tussen de verschillende leeftijden:

- De instroom neemt voor de leeftijden 12 t/m 14 jaar over de afgelopen zes seizoenen gestaag af. Het instroompatroon van de 15- en 16-jarigen is wat grilliger, maar laat ook een duidelijk vermindering zien tussen het seizoen 2011-2012 en seizoen 2017-2018. Het aantal instromers van 17 jaar schommelt ook behoorlijk, maar lijkt zich de laatste twee seizoenen te stabiliseren. Bij de groep 18-jarigen is een positieve tendens zichtbaar. Deze verschillende ontwikkelingen maken dat het aandeel van de verschillende leeftijdscategorieën in het totaal aantal instromers verschuift. Was het aandeel instromers van 12 jaar in het seizoen 2012-2013 nog het grootst, in 2017-2018 is zowel het aandeel van de 13- en 18-jarigen groter.
- De uitstroom neemt sinds 2011-2012 voor alle leeftijdscategorieën toe, hoewel de groep uittreders van 12, 13 en 14 jaar zich de afgelopen twee seizoenen lijkt te stabiliseren. De aantallen uittreders lopen per leeftijdscategorie verder op. Grootste verschil in gemiddelde aantallen zit tussen de 16- en 17-jarigen. Het aandeel 17- en 18-jarigen uitstromers is de afgelopen jaren opgelopen naar 47%. Hierbij zijn de 17- en 18-jarigen ook dicht bij elkaar liggen.
- Het verschil tussen instroom en uitstroom loopt sinds het seizoen 2013-2014 voor alle leeftijdscategorieën op. Daarnaast neemt het verschil tussen instroom en uitstroom ook telkens per leeftijdscategorie toe; enige uitzondering hierop vormen de 13-jarigen: hier is het verschil kleiner dan bij de 12-jarigen (volgorde 13, 12, 14, 15, 16, 17, 18). Daarbij is in het seizoen 2017-2018 het verschil tussen de instroom en uitstroom bij de 17-jarigen voor het eerst hoger dan het verschil bij de 18-jarigen.

Leeftijd & geslacht

Er zijn relatief gezien weinig verschillen zijn tussen mannen en vrouwen en de leeftijd waarop jeugdleden instromen of uitstromen.

Districten

Hoewel de groei in alle districten terugloopt, lijkt deze vooral af te nemen in de districten ZN, ON en ZH. Aangezien de districten ZN en ZH ook de twee grootste districten zijn, is het effect hiervan terug te zien in het totale leden aantal.

In elk district is er een dalend aantal instromers en het groeiend aantal uitstromers. Het effect van deze aantallen op het totaal aantal leden verschilt per district door het verschil tussen de instroomcijfers en de uitstroomcijfers: in sommige districten loopt dit aantal (relatief gezien) meer op dan bij andere districten (bijvoorbeeld in NH).

4.1.3. Conclusie sportdeelname, instroom & uitstroom: totaal

Zowel sportbreed als hockeyspecifiek blijkt dat de leeftijd van invloed is op de sportdeelname. Met het toenemen van de leeftijd, neemt het aantal lidmaatschappen af.

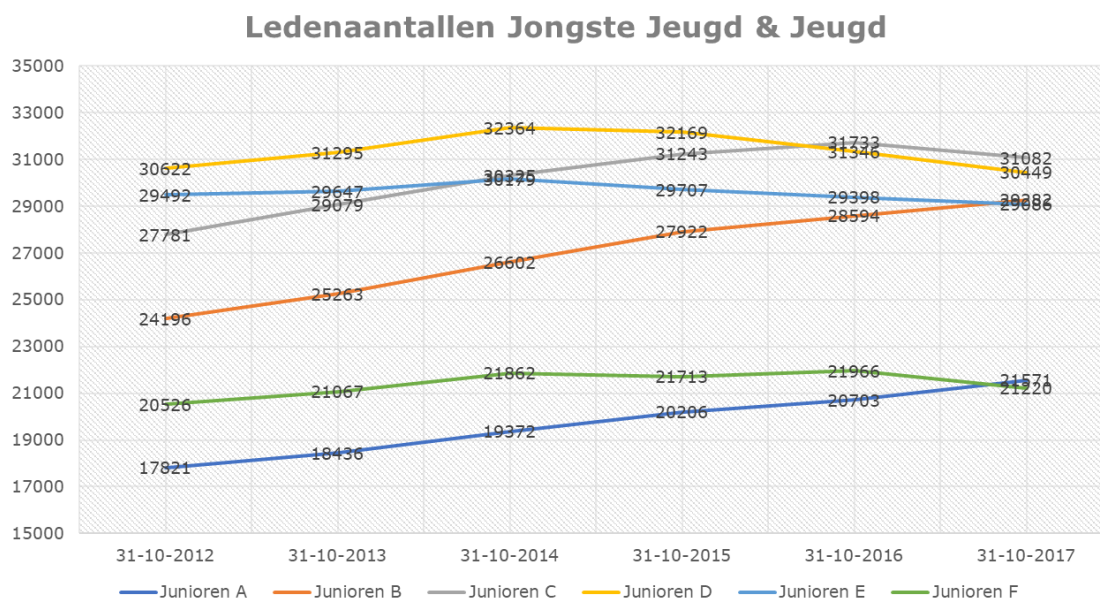
Het totaal aantal kinderen dat lid is een van sportbond de afgelopen jaren licht gestegen. Dit geldt ook voor het aantal jeugdleden tussen de 12 en 18 jaar van de KNHB. De mate groei van het aantal spelende jeugdleden verschilt echter sterk per leeftijdscategorie (hier wordt in de cijfer van NOC*NSF niet verder op ingezoomd):

- In de leeftijden 12 t/m 15 jaar is een duidelijke afname in groei te zien (en zelfs een lichte krimp van de 12- en 13-jarigen in het laatste seizoen).
- Bij de leeftijden 16 t/m 18 jaar de groei stabiel over tijd.

Belangrijk hierbij is dat de daling van de groei bij de jeugdleden tussen de 12 en 18 jaar niet alleen te verklaren is op basis van de dalende instroomcijfers en stijgende uitstroomcijfers in deze categorie.

Een aanvullende verklaring hiervoor kan gevonden worden in de cijfers van de jongere kinderen. Deze jongere kinderen (onder de 12 jaar) vallen in principe buiten de scope van dit onderzoek, maar zij blijken wel van grote invloed.

Het aantal kinderen in de E-jeugd (8 en 9 jaar) en D-jeugd (10 en 11 jaar) daalt al sinds 2014; zie onderstaande grafiek. Doordat het aantal kinderen in deze categorieën afneemt, stromen er automatisch ook minder kinderen door richting de C-jeugd en verder. De daling in aantallen per categorie zal daarom naar verwachting de komende jaren doorzetten naar de C-jeugd en verder (iets wat we al constateerden voor de 12- en 13-jarigen op basis van het laatste seizoen).

Het dalend aantal jeugdleden dat op 6-jarige leeftijd lid wordt van een hockeyvereniging, in combinatie met de dalende instroomcijfers en stijgende uitstroomcijfers bij de oudere leeftijdscategorieën, geeft geen positief beeld voor de toekomst.

4.2 Conclusies sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen

4.2.1 Conclusie sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen: sportbreed

Uit sportbrede onderzoek komt een aantal factoren naar voren die van invloed zijn op de sportdeelname van 12- t/m 18-jarigen:

1. De individuele sporter moet een sportaanbod vinden dat bij zijn of haar intrinsieke motivatie past. D.w.z. wat zijn de drijfveren van de sporter, waarom sporten zij? Deze wordt beïnvloed door de trainer/coach, actieve jeugdparticipatie en rolmodellen. Belangrijk om te weten is dat de meeste sporters sporten omdat ze er plezier in beleven.
2. De sociale omgeving is voor deze leeftijdscategorie van zeer grote invloed. Vrienden, teamgenoten, ouders, maar ook de trainer/coach oefenen invloed uit.
3. Sportinterne factoren zijn factoren waar de vereniging direct invloed op heeft. Denk aan de teamindeling, de trainings- en wedstrijdtijden, de accommodatie en sociale activiteiten op de vereniging.
4. Sportexterne factoren zoals tijdsgebrek door school, bijbaantjes of andere hobby's zijn moeilijk te beïnvloeden. Blessures vallen hier ook onder. Echter, aandacht geven aan geblesseerden en het ondersteunen in het revalideren kunnen van positieve invloed zijn op het behoud van sporters.

Ook zijn er 14 tips geformuleerd welke moeten bijdragen aan het voorkomen van sportuitval onder jongeren:

1. *Autonomie*: Geef jongeren genoeg keuzevrijheid tijdens het sporten én op de vereniging.
2. *Zelfvertrouwen in eigen competenties*: Het is belangrijk dat jongeren vertrouwen hebben in zichzelf om uitdagingen in de sport aan te kunnen of om hun eigen gestelde doelen te bereiken.
3. *Verbondenheid*: Geef jongeren het gevoel dat ze deel uitmaken van zowel een team, als van de club.
4. *Positief leerklimaat*: Zorg ervoor dat wanneer jongeren zich inzetten, ze positieve feedback krijgen van (voor hen belangrijke) mensen zoals coaches, leeftijdgenoten of ouders. Het is voor de jongeren belangrijk dat de sportclub ieders bijdrage herkent en waardeert.
5. *Efficiënte tijdsindeling*: Jongeren delen hun tijd graag efficiënt in, ook waar het sport betreft.
6. *Kosten*: De kosten van sportdeelname mogen voor jongeren geen belemmering zijn.
7. *Duidelijke verwachtingen*: Jongeren hebben verschillende verwachtingen, afhankelijk van leeftijd, geslacht, cultuur en sociaaleconomische status.
8. *Clubwaarden*: Voor jongeren is het belangrijk het belang en nut van sport te begrijpen.
9. *Relatie tussen coach/trainer en sporter*: Jongeren hebben behoefte aan een effectieve en positieve relatie met hun coach of trainer.
10. *Betrokken omgang met andere sporters*: Laat spelers elkaar aanmoedigen en zorg ervoor dat jongeren niet gepest worden, of een te hoge druk op elkaar leggen.
11. *Support van ouders*: Zorg ervoor dat ouders en opvoeders hun kinderen ondersteunen en aanmoedigen bij sportdeelname.
12. *Preventiebeleid*: Richt het beleid van jouw club specifiek in op het voorkomen van sportuitval. Zorg dat je inzicht krijgt in de verschillende factoren die stoppen met sporten in de hand werken. En vraag ook aan de jongeren bij jouw club waarom ze blijven of vertrekken.
13. *Fysieke toegankelijkheid*: Maak het sportterrein veilig en makkelijk toegankelijk voor jongeren en hun familieleden.
14. *Gevarieerd sportaanbod*: Laat jongeren deelnemen aan sportactiviteiten waaraan zij plezier beleven op het niveau waarbij zij zich het prettigst voelen, zoals competitief of recreatief niveau. Bied jongeren – als het kan – verschillende mogelijkheden aan.

De best practices uit de sportbrede marktanalyse sluiten hier duidelijk op aan. In deze marktanalyse komen goed werkende voorbeelden naar voren ten aanzien van *inspraak*, het *activeren* van jongeren en het hebben van *aandacht* voor hun wensen en behoeften. De praktische voorbeelden worden in bijlage 6.2 'Initiatieven per thema' (bladzijde 44) verder toegelicht.

4.2.2 Conclusie sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen: hockeyspecifiek

De redenen om te beginnen met hockeyen verschillen niet tussen de hockeyers en ex-hockeyers. De belangrijkste redenen die zij hebben aangegeven, zijn:

1. Iemand in eigen omgeving hockeyt ook
2. Graag een teamsport doen
3. Hoort van anderen dat het een leuke sport is

De factoren die van invloed zijn op hockeybeleving zijn uitgevraagd in vier thema's: team, vereniging/trainer/coach en hockeyaanbod.

Team

Belangrijkste factoren binnen het team die bepalend zijn voor de hockeybeleving:

Positief

Teamsamenstelling (voldoende) op basis van:

- Niveau van het team
- Sfeer in het team
- Gelijke inzet en motivatie

Negatief

Teamsamenstelling niet (genoeg) op basis van:

- Niveau van het team
- Sfeer in het team
- Gelijke inzet en motivatie

Probleem in sommige regio's: te kort aan jongens om een gelijkwaardig team te kunnen vormen

Vereniging

Belangrijkste factoren binnen de vereniging die bepalend zijn voor de hockeybeleving:

Positief

Sfeer op de vereniging d.m.v. leuke activiteiten

Kwalitatief goede accommodatie met bij voorkeur watervelden

Negatief

Een tekort aan waardering, aandacht en betrokkenheid

Gebrek aan evenredige aandacht voor de niet-selectieteams

Geen eerlijke en transparante selectieprocedure

Trainer/Coach

Belangrijkste factoren wat betreft trainer/coach die bepalend zijn voor de hockeybeleving:

Positief

Passende trainer/coach met een sociale klik met het team

Aandacht voor persoonlijke ontwikkeling

Aandacht voor team ontwikkeling

Negatief

Geen trainer/coach

Geen passende trainer/coach met een sociale klik met het team

Geen aandacht voor persoonlijke ontwikkeling

Wanneer gevraagd wordt naar de benodigde kwaliteiten / kenmerken van een trainer/coach, kan de volgende top vijf gemaakt worden:

1. Goed motiveren
2. Goed uitleggen
3. Zelf een goede hockeyer
4. Balans tussen positief coachen, ruimte voor plezier en streng zijn
5. Benaderbaar

Aanbod

Belangrijkste factoren wat betreft hockeyaanbod die bepalend zijn voor de hockeybeleving:

Positief

Vaste trainings- en wedstrijd tijden

Negatief

Geen flexibiliteit in aanbod en houding
vereniging

Extra/ander hockey- en sportgerelateerd
aanbod organiseren

4.2.3 Conclusie sportbehoeften 12- t/m 18-jarigen: totaal

Uit zowel het sportbrede onderzoek als het hockeyspecifieke onderzoek blijkt duidelijk dat het belangrijk is dat het sportaanbod moet passen bij de wensen en behoeften van 12- t/m 18-jarigen. Het is daarom van belang om in overleg te gaan met 12- t/m 18-jarigen op de vereniging en met hen te bespreken wat zij belangrijk vinden.

Uit het sportbrede onderzoek volgen vier factoren die bepalend zijn voor deze wensen en behoeften:

1. De individuele sporter moet een sportaanbod vinden dat bij zijn of haar intrinsieke motivatie past.
2. De sociale omgeving is voor deze leeftijdscategorie van zeer grote invloed.
3. Sportinterne factoren
4. Sportexterne factoren

Uit het hockeyspecifieke onderzoek wordt het belang van de sociale omgeving onderstreept. Veel kinderen zijn gaan hockeyen doordat er iemand uit hun omgeving hockeyde of hebben van andere gehoord dat het een leuke sport is. Ook in de verdere sportloopbaan blijft de sociale component telkens terug komen.

In het hockeyspecifieke onderzoek heeft met name de focus gelegen op de sportinterne factoren, namelijk: het team, de vereniging, de trainer/coach en het aanbod. Aandacht en mee mogen denken (bijvoorbeeld over de teamsamenstellingen) zijn daarbij terugkerende thema's; naast het eerder genoemde sociale aspect (sfeer in het team en op de vereniging, klik met trainer/coach). Veel van de genoemde aspecten die door de hockeyers en ex-hockeyers worden aangedragen, komen ook terug in de 14 tips die in het Europese onderzoek geformuleerd zijn en in de praktijkvoorbeelden uit de marktanalyse.

Bij de focusgroepen is tevens specifiek uitgevraagd welke van de vier thema's het meest van invloed is op de hockeybeleving van de spelers. Het team werd daarbij door alle teams als belangrijkste reden genoemd om te blijven hockeyen. De kwaliteit van de trainer/coach werd door de meerderheid op de tweede plek gezet.

5. Aanbevelingen

Voor verenigingen zijn er grofweg twee aandachtspunten te benoemen om meer jeugdleden te krijgen en hen beter te voorzien in hun behoeften (deze twee zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden):

1. Aandacht voor werving en behoud
2. Aanpassen van (hockey)aanbod & jeugdbeleid

Lijn 1: Aandacht voor werving en behoud

Leden komen niet (meer) automatisch aanwaaien en blijven ook niet zomaar lid van een vereniging. Elk lid heeft zijn/haar eigen behoeften (vaak leeftijdsgerelateerd) en wil hierin gefaciliteerd en gehoord worden; zie tip 3 (*Verbondenheid: geef jongeren het gevoel dat ze deel uitmaken van zowel een team, als van de club. Als zij zich geaccepteerd en veilig voelen, en warmte en genegenheid voelen, is de kans groter dat ze lid blijven*) en tip 4 (*Positief leerklimaat: zorg ervoor dat wanneer jongeren zich inzetten, ze positieve feedback krijgen van (voor hen belangrijke) mensen zoals coaches, leeftijdgenoten of ouders. Het is voor de jongeren belangrijk dat de sportclub ieders bijdrage herkent en waardeert*) van het Europees onderzoek.

Speel hier als vereniging op in. Niet ad hoc, zoals dat nu vaak gebeurt (zie bijlage 6.3, bladzijde 48), maar structureel. Bedenk passende [wervingsacties](#) en bevestig je leden naar hun behoeften en/of ga met hen in gesprek. Dit in lijn met tip 12 vanuit het Europees onderzoek: *Preventiebeleid: Richt het beleid van jouw club specifiek in op het voorkomen van sportuitval. Zorg dat je inzicht krijgt in de verschillende factoren die stoppen met sporten in de hand werken. En vraag ook aan de jongeren bij jouw club waarom ze blijven of vertrekken. Bedenk maatregelen, die je in het beleid kunt vastleggen. Weet dat uiteindelijk iedere jongere een ambassadeur is voor deelname en continue betrokkenheid bij sport en bewegen.*

Jongeren hebben aangegeven graag te willen meepraten over de volgende thema's:

- Sociale activiteiten
- Selectieprocedures en -criteria
- Trainings- en wedstrijdtijden
- Eigenschappen van trainer of coach

Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van een jeugdraad. Zie bijlage *Thema 2: Luister naar de mening van jongeren en laat ze meebesturen* op pagina 44.

Lijn 2: Aanpassen (hockey)aanbod & jeugdbeleid

In het onderzoek zijn diverse factoren opgehaald die bepalend zijn voor de hockeybeleving van jongeren. Door de positieve factoren te versterken en de negatieve factoren aan te pakken, kan er uiteindelijk voor gezorgd worden dat meer tevreden jeugdleden zich aan jouw vereniging binden.

Mogelijkheden hiervoor zijn:

- Betrek jeugdspelers bij de wijze waarop de teams moeten worden ingedeeld. Denk daarbij aan indelen op een gelijkwaardig niveau, op een gelijkwaardige inzet en motivatie of op basis van sociale aspecten. Dit zijn aspecten die zowel positief als negatief van invloed kunnen zijn op de sportbeleving van jongeren. Een voorbeeld hiervan vind je in de bijlage (*Thema 5: Aandacht voor teamsamenstellingen*) op pagina 45.
- Zorg ervoor dat de aandacht en faciliteiten voor de selectie en niet-selectie teams in balans zijn. Krijgen de breedtehockeyers een goede trainer/coach, speeltijd op het goede (water)veld, goede scheidsrechters? Krijgen ze de mogelijkheid om een betere hockeyer te worden en eventueel een selectieteam te behalen?
- Zorg voor een passende trainer/coach op een team. Bij voorkeur geen ouder, maar iemand die:
 - verstand heeft van hockey;
 - zorgt voor balans tussen teamontwikkeling en individuele ontwikkeling;

- goed kan motiveren;
- zorgt voor een passende balans tussen positief coachen en streng zijn;
- een sociale klik heeft met het team.

Bied deze trainers en coaches ook een opleiding aan en zorg voor verdere begeleiding.

- Stimuleer teamactiviteiten bij trainers en coaches. Wellicht is er een klein budget of het clubhuis beschikbaar? Een goede sfeer op de vereniging is positief van invloed op de sportbeleving.
- Bied vrijblijvend extra of andere vormen van hockey aan tijdens de niet-competitiemomenten. Denk hierbij aan clinics, specialisatietrainingen, zomertoernooien, instroomtrainingen, etc.
- Houd geblesseerde spelers betrokken bij het team en/of de vereniging.
- Stel je flexibel op richting jeugdleden die naast hockey ook andere sporten beoefenen, studiedruk ervaren of andere hobby's beoefenen die veel tijd vergen. Zijn er bijvoorbeeld flexibele lidmaatschapsvormen mogelijk?
- Tegenover flexibiliteit staat dat jongeren behoefte hebben aan een vaste structuur. Als ze ergens aan deelnemen willen ze wel vaste tijden voor trainingen en wedstrijden. Dan weten ze waar ze aan toe zijn en daardoor kunnen ze hun andere activiteiten beter plannen.
- Zorg voor eerlijke en transparante selectieprocedures.
- Toon waardering voor jongeren die een actieve bijdrage leveren aan de vereniging.

Aanknopingspunten kunnen tevens gevonden worden in de tips van het Europese onderzoek:

- *Autonomie*: Geef jongeren genoeg keuzevrijheid tijdens het sporten én op de vereniging. Geef ze meer ruimte om zelf te bepalen wat ze gaan doen door eigen initiatieven te ontwikkelen. Laat ze ervaren hoe het voelt om te beslissen en om zich te uiten over wat ze ervan vinden. Dat helpt om ze (blijvend) enthousiast te maken voor sporten.
- *Zelfvertrouwen in eigen competenties*: Het is belangrijk dat jongeren vertrouwen hebben in zichzelf om uitdagingen in de sport aan te kunnen of om hun eigen gestelde doelen te bereiken. Daar kun je als vereniging aan bijdragen door de jeugdige spelers tijdens de trainingen bewust te maken van hun eigen kracht en competenties. Betrek ze bij de clubactiviteiten en stimuleer ze in hun bekwaamheid.
- *Efficiënte tijdsindeling*: Jongeren delen hun tijd graag efficiënt in, ook waar het sport betreft. Daar kun je als club rekening mee houden door activiteiten op geschikte en flexibele tijden te organiseren. Stem af hoeveel tijd nodig is voor deelname aan clubactiviteiten. En stem wat je vraagt aan tijd ook af op het niveau waarop jongeren deelnemen (recreatief niveau, gevorderd niveau, toptniveau). Wees je bovendien bewust van de hoeveelheid tijd die jongeren besteden aan andere activiteiten zoals huiswerk, school en bijbanen.
- *Duidelijke verwachtingen*: Jongeren hebben verschillende verwachtingen, afhankelijk van leeftijd, geslacht, cultuur en sociaaleconomische status. Het is goed voor een club om hier rekening mee te houden, want dat zorgt naast realistische verwachtingen ook voor een positieve houding van jongeren naar de club toe. Zorg er dus voor dat de jeugdige spelers begrijpen wat zij kunnen verwachten als ze lid worden en lid zijn van jouw vereniging. Dat geldt zowel op fysiek, sociaal als op mentaal vlak: bijvoorbeeld hoe intensief is de training, welke rol spelen de jongeren in een team, wat verwacht de club van hen?
- *Clubwaarden*: Voor jongeren is het belangrijk het belang en nut van sport te begrijpen. De redenen voor jongeren om te gaan sporten kunnen overigens heel verschillend zijn. Welke waarden straalt jouw vereniging uit? Benadruk je competitie, of juist gezelligheid? Hoe belangrijk maak je gezonde leefstijl, en welke nadruk leg je op de vaardigheden die jongeren leren door sport, zoals samenwerken en discipline? Ga daarover in gesprek met jouw (potentiële) jeugdleden.
- *Relatie tussen coach/trainer en sporter*: Jongeren hebben behoefte aan een effectieve en positieve relatie met hun coach of trainer. Met als basis wederzijds begrip en respect, eerlijkheid, steun en samenwerking. Dit vergroot hun intrinsieke motivatie om te blijven sporten.
- *Gevarieerd sportaanbod*: Laat jongeren deelnemen aan sportactiviteiten waaraan zij plezier beleven op het niveau waarbij zij zich het prettigst voelen, zoals competitief of

recreatief niveau. Bied jongeren – als het kan – verschillende mogelijkheden aan: verschillende niveaus, variatie in training, vernieuwende oefeningen en spelen in competities. Speel in op trends.

Bovenstaande ideeën zijn uiteraard slechts een deel van de mogelijkheden. Om verenigingen meer handvatten te bieden, gaat de KNHB een toolkit ontwikkelen waarmee verenigingen aan de slag kunnen. Deze toolkit zal onder andere bestaan uit: best practices en een handleiding voor het zelf organiseren van jeugdsessies met de doelgroep om zodoende op diverse vraagstukken de mening van jeugdleden kunnen peilen.

6. Bijlagen

6.1. Clusters per thema

Team

Gemaakte clusters:

- Niveau
 - Ex-hockeys: *"Het niveau van het mijn teamgenoten paste niet bij mij", "Het niveau waarop het team speelde paste niet goed bij mij" en "Ik haalde het selectieteam niet"*
 - Hockeyers: *"Het niveau van mijn teamgenoten past goed bij mij", "Het niveau waarop mijn team speelt is uitdagend voor mij" en "Ik speel in een selectieteam"*
- Sfeer
 - Ex-hockeys: *"Ik vond de sfeer in het team niet leuk" en "Ik werd gepest"*
 - Hockeyers: *"De sfeer in mijn team is goed" en "Binnen het team wordt nooit gepest"*
- Teamactiviteiten
 - Ex-hockeys: *"We hadden nooit leuke teamuitjes" en "Buiten het hockey zag ik mijn teamgenoten nooit"*
 - Hockeyers: *"We hebben leuke teamuitjes naast het hockey"*
- Teamsamenstelling
 - Ex-hockeys: *"Ik werd in een team gezet waar geen vrienden van mij in zaten"*
 - Hockeyers: *"Ik zit met mijn vrienden/vriendinnen in het team" en "Ik vind dat mijn team goed is samengesteld"*
- Andere factor

Vereniging

Gemaakte clusters:

- Waardering & Aandacht
 - Ex-hockeys: *"Ik kreeg nooit waardering van de vereniging" en "Mijn team kreeg te weinig aandacht van de vereniging"*
 - Hockeyers: *"Ik krijg waardering van de vereniging"*
- Betrokkenheid
 - Ex-hockeys: *"Ik werd niet betrokken op bij de vereniging" en "Ik deed naast hockeyen niets anders op de vereniging"*
 - Hockeyers: *"Ik mag meedenken over het beleid van de vereniging" en Ik ben zelf actief voor de vereniging"*
- Sfeer
 - Ex-hockeys: *"Er werden op de vereniging geen leuke activiteiten georganiseerd" en "Ik voelde me niet thuis op de vereniging"*
 - Hockeyers: *"Er worden op de vereniging leuke activiteiten georganiseerd", "Ik voel me thuis op de vereniging" en "De sfeer op de vereniging is goed"*
- Reisafstand
 - Ex-hockeys: *"De vereniging was te ver weg"*
 - Hockeyers: *"Ik kan op de fiets naar de vereniging"*
- Andere factor

Trainer/Coach

Gemaakte clusters:

- Aandacht voor persoonlijke ontwikkeling
 - Ex-hockeys: *"De trainer/coach kon mij niets leren"* en *"Ik kreeg te weinig speelminuten"*
 - Hockeyers: *"De trainer/coach maakt mij beter"* en *"Ik krijg voldoende speelminuten tijdens de wedstrijd"*
- Aandacht voor teamontwikkeling
 - Ex-hockeys: NIET UITGEVRAAGD
 - Hockeyers: *"De trainer/coach maakt het team beter"*
- Trainer/coach kan motiveren
 - Ex-hockeys: *"De trainer/coach wist mij niet te motiveren"*
 - Hockeyers: *"De trainer/coach weet mij te stimuleren"*
- Aandacht voor prestatie
 - Ex-hockeys: *"De trainer/coach had alleen maar aandacht voor winnen"* en *"Ik ervaarde te veel prestatiedruk"*
 - Hockeyers: *"De trainer/coach focust zich alleen op winnen"* en *"De trainer/coach legt mij geen prestatiedruk op"*
- Sfeer
 - Ex-hockeys: *"De trainer/coach wist geen goede sfeer te creëren"*
 - Hockeyers: *"De trainer/coach zorgt ervoor dat wij het leuk hebben op het veld"*
- Klik trainer/coach
 - Ex-hockeys: *"Ik had geen klik met de trainer/coach"* en *"De trainer/coach trok anderen voor"*
 - Hockeyers: *"Ik kan het goed vinden met mijn trainer/coach"*
- Kwaliteit trainingen
 - Ex-hockeys: NIET UITGEVRAAGD
 - Hockeyers: *"De trainer/coach geeft goede trainingen"*
- Andere factor

Aanbod

Gemaakte clusters:

- Aantal wedstrijden/trainingen
 - Ex-hockeys: *"We trinden te weinig"*, *"Het seizoen duurde te lang"* en *"We trinden te vaak"*
 - Hockeyers: *"Het aantal trainingen per week is precies goed"* en *"Het aantal wedstrijden per seizoen is precies goed"*
- Moment van spelen/trainen
 - Ex-hockeys: *"Ik wilde niet meer op zaterdag hockeyen"* en *"Ik moest te vaak hockeyen wanneer het slecht weer was"*
 - Hockeyers: *"Ik speel graag wedstrijden op zaterdag"*, *"Ik speel mijn wedstrijden op een fijn tijdstip"* en *"Ik train op een fijn tijdstip"*
- Flexibiliteit
 - Ex-hockeys: *"Ik wilde zelf bepalen wanneer ik sport"* en *"Ik vond dat er te weinig flexibiliteit was als het ging om trainingstijden"*
 - Hockeyers: NIET UITGEVRAAGD
- Niveau
 - Ex-hockeys: *"Ik vond de poule waarin ik speelde niet uitdagend"* en *"Ik vond de poule waarin ik speelde te uitdagend"*
 - Hockeyers: *"De wedstrijden gaan gelijk op/zijn spannend"*
- Sportiviteit
 - Ex-hockeys: *"De tegenstanders waren niet leuk"*
 - Hockeyers: *"De wedstrijden zijn leuk en sportief"*

- Afstand
 - Ex-hockeyers: *"Ik vond de uitwedstrijden te ver"*
 - Hockeyers: *"Uitwedstrijden zijn in de buurt"*
- Veld/Zaal balans
 - Ex-hockeyers: NIET UITGEVRAAGD
 - Hockeyers: *"Afwisseling tussen veldhockey en zaalhockey"*
- Andere zaken prioriteit
 - Ex-hockeyers: *"Hockey paste niet meer in mijn drukke schema"*
 - Hockeyers: NIET UITGEVRAAGD
- Andere factor

Wat zou je willen veranderen?

Gemaakte clusters:

- Houden zoals het is
 - Ex-hockeyers/Hockeyers: *"Het blijft zoals het nu is"*
- Flexibiliteit
 - Ex-hockeyers/Hockeyers: *"Ik zelf kan kiezen wanneer ik train" en "Ik zelf kan kiezen wanneer ik wedstrijden speel"*
- Duidelijkheid
 - Ex-hockeyers/Hockeyers: *"We op vaste tijdstippen trainen/wedstrijden spelen"*
- Aantal trainingen/wedstrijden
 - Ex-hockeyers/Hockeyers: *"We vaker trainen", "We minder trainen", "We vaker wedstrijden spelen" en "We minder wedstrijden spelen"*
- Teamsamenstelling
 - Ex-hockeyers/Hockeyers: *"Ik alleen met mijn vrienden speel"*
- Moment van trainen/spelen
 - Ex-hockeyers/Hockeyers: *"We wedstrijden spelen op een andere dag dan zaterdag", "We alleen hockeyen als het droog is" en "We alleen in de zomer hockeyen"*
- Hockeyvorm
 - Ex-hockeyers/Hockeyers: *"We alleen in de zaal spelen" en "Je wedstrijden met minder spelers speelt"*
- Anders, namelijk...

6.2. Initiatieven per thema

Thema 1: Laat jongeren activiteiten voor hun leeftijdsgenoten organiseren

WhoZnext

WhoZnext is een initiatief van Team Sportservice om jongeren actief bij de sportvereniging te betrekken (en te behouden). Team Sportservice organiseert daarom starttrainingen op sportverenigingen die zich daarvoor aanmelden. Deze starttrainingen zijn bedoeld voor teams van vijf tot acht jeugdleden die twee jaar lang activiteiten gaan organiseren voor hun eigen leeftijdsgenoten.

Roeivereniging Nautilus (RV Nautilus)

Ook RV Nautilus gelooft in de kracht van 'betrekken en verantwoordelijkheid' en geeft haar jeugdleden elke donderdag de vrije hand. Jongeren kunnen zich daarvoor opgeven en komen dan in de commissie hiervoor. Zodoende is het clubhuis één avond per week volledig voor de jeugd. Zij bepalen de activiteiten en regelen de organisatie ervan. Ze krijgen budget van het bestuur, koken en eten met elkaar en organiseren diverse andere activiteiten zoals filmavonden, kerstgala's en conditietrainingen.

Tennisvereniging Tie-breakers (TV Tie-breakers)

TV Tie-breakers heeft een Jeugdraad opgericht om jeugdleden te binden. Deze jeugdraad bestaat uit zes jeugdleden tussen de 12 en 18 jaar en een senior lid dat de kinderen begeleidt en zorgt voor de basisstructuur. Deze jeugdraad is verantwoordelijk voor het organiseren van een aantal activiteiten en is een alternatief voor de Jeugdcommissie (waar geen jongeren, maar alleen ouders van jongeren inzaten).

IJsclub Haarlem

Ook IJsclub Haarlem geeft de jeugd de verantwoordelijkheid voor het organiseren van jeugdactiviteiten, met het idee dat de activiteiten dan beter aansluiten bij de belevingswereld van jongeren en de jeugd tegelijkertijd verbonden blijft met de club.

SC Rouveen

SC Rouveen heeft een schaduwbestuur met jeugdleden aangesteld. Dit schaduwbestuur organiseert met name (sociale) activiteiten buiten de sport om, maar mag ook meedenken met plannen over de nieuwbouw van de accommodatie etc. door af en toe in gesprek te gaan met het reguliere bestuur.

Leidsch Oegstgeester Hockeyclub (LOHC)

LOHC organiseert veel sociale activiteiten (ook buiten de sport om) waarbij vooral de jongeren zelf organisatorische taken krijgen, in de vorm van een jeugdbestuur dat hier verantwoordelijk voor is.

Thema 2: Luister naar de mening van jongeren en laat ze meebesturen

KNVB - Jeugdraad

De KNVB is begonnen met een nieuw initiatief: de Jeugdraad. Het doel hiervan is om in gesprek te gaan met jongeren, erachter te komen wat ze precies drijft en zo ook bestuurders van de toekomst op te leiden. De Jeugdraad bestaat uit 11 jongeren. Jongeren die erin willen deelnemen kunnen zich opgeven en 'solliciteren'. De leden van de KNVB Jeugdraad geven o.a. advies over campagnes, laten de stem van jongeren horen aan de KNVB en helpen mee tijdens evenementen.

KNHS (Koninklijke Nederlandse Hippische Sportfederatie) - Young Leaders Program

De KNHS heeft een programma ontwikkeld voor jongeren om te werken aan hun eigen ontwikkeling en om actief en meer betrokken te worden bij hun vereniging. De jongeren die aan dit programma meedoen voeren op hun vereniging o.a. vrijwilligerstaken uit om op die manier te leren wat er komt kijken bij het runnen van een bedrijf/vereniging op verschillende niveaus:

- * Niveau 1 – Helpen;
- * Niveau 2 – Het uitvoeren van taken (o.a. ook lesgeven);
- * Niveau 3 – Organiseren;
- * Niveau 4 – Besturen

Competenties worden ontwikkeld d.m.v. verschillende gethematiseerde activiteiten. Deelnemers gaan twee maanden met een thema aan de slag. Jongeren ontwikkelen zo zichzelf, creëren meer binding met de vereniging en neem veel werk uit handen van vrijwilligers. Naast actief bezig zijn op de vereniging nodigt de hippische bond de jongeren ook uit om kennis en ervaring op te doen op grote regionale/landelijke evenementen. Als verenigingen het Young Leaders Program willen opstarten organiseert de KNHS een introductiebijeenkomst en krijgt de vereniging een begeleidende coach (geschoold door KNHS en NOC*NSF).

VV Geuzenmiddenmeer - Jeugd-ALV

Voetbalvereniging Geuzenmiddenmeer onderschrijft het belang van luisteren naar de jeugd door een jeugd-ALV te organiseren in de vorm van een middag waarop alle jongeren die willen naar de club mogen komen om het te hebben over onderwerpen die spelen, zoals: hoe vaak wil je trainen; wat voor activiteiten vind je leuk; wat vind je van het aanbod in de kantine etc.. De focus ligt daarbij niet op het nemen van beslissingen, maar wel op het horen van de visie en mening van jeugdeden.

VV Loenermark - Jeugdspelersraad

Voetbalvereniging Loenermark heeft een vergelijkbaar initiatief opgezet. Zij organiseren echter geen bijeenkomst voor alle jongeren, maar hebben ervoor gekozen een Jeugdspelersraad op te richten met een vertegenwoordiger uit elk jeugdteam (gekozen door de teams zelf). Deze Jeugdspelersraad spreekt vier keer per jaar met de voorzitter van de jeugdcommissie om lopende zaken door te nemen.

VV Kolping Boys - Jeugdbestuur

Ook voetbalvereniging Kolping Boys is aan het experimenteren met het geven van meer inspraak aan jeugdeden door middel van een Jeugdbestuur: dit Jeugdbestuur, bestaande uit zeven (gekozen) Jeugdspelers zal gaan meedenken over het beleid en veel samenwerken met het hoofdbestuur.

NOC*NSF

Ook NOC*NSF geeft het belang aan van praten met de jeugd, ze vragen naar hun motieven, meningen en wensen en ze vooral ook verantwoordelijkheid geven. De uitvoering hiervan kan volgens hen bijvoorbeeld plaatsvinden in de vorm van een Jeugdcoördinator, Jeugdvisie en/of een Jeugdbeleidsplan.

Thema 3: Organiseer speciale evenementen met een combinatie van sport en entertainment

Nevobo - De Ultimate Vollex Xperience (UVX)

De Nederlandse Volleybalbond (Nevobo) heeft een speciaal volleybalaanbod voor jongeren van 12 t/m 18 jaar: de Ultimate Volley Xperience (UVX). Hierbij worden er door het hele land speciale events georganiseerd voor zelfgemaakte teams van vier spelers op vrijdagavond op bijzondere locaties waarbij het gaat om een combinatie van volleybal in kleine teams maar ook om de sociale activiteiten eromheen. UVX is een samenwerkingsverband tussen de Nevobo, gemeenten en lokale verenigingen.

KNLTB - Funmasters

Ook de KNLTB organiseert een speciaal programma voor de doelgroep 'jongeren van 13-17 jaar' in samenwerking met haar verenigingen: Funmasters. Dit is een evenement met een combinatie van tennis, muziek en activiteiten die jongeren aanspreken. Verenigingen kunnen zich opgeven om mee te doen. De KNLTB helpt de verenigingen dan met het organiseren, promoten etc.

NOC*NSF

Ook NOC*NSF geeft in de vorm van een rapport aan dat sportverenigingen altijd op zoek moeten naar de combinatie tussen entertainen en (gericht) trainen, resulterend in de term: de entertrainer. Op zoek naar de juiste balans tussen entertainment en sportinhoudelijk aanbod is volgens NOC*NSF voor jongeren van zeer groot belang.

Thema 4: Aandacht voor goed aanbod, sportfaciliteiten en technisch kader

Sportservice Zwolle

Sportservice Zwolle heeft onderzoek laten doen naar uitval onder jeugdvoetballers in Zwolle en kwam tot de conclusie dat één van de belangrijkste focuspunten voor het binden van jongeren is dat een vereniging beschikt over goed opgeleide trainers die jongeren beter maken, een goede staat en gebruik van de accommodatie en een goede verhouding in de aandacht voor top- en breedteteams. Deze aspecten zijn tenslotte de kern van de sportvereniging.

Leidsch Oegstgeester Hockeyclub (LOHC)

LOHC heeft speciale aandacht voor het binden van jeugdleden. Het belangrijkste punt hierin is volgens hen dat het aanbod, de sportfaciliteiten en het technisch kader dik in orde moeten zijn. Het blijft tenslotte een sportclub, dus de aanwezigheid van goed opgeleide trainers en coaches is van groot belang om jongeren enthousiast, actief en betrokken te houden.

Thema 5: Aandacht voor teamsamenstellingen

VV Foreholte

Volgens voetbalvereniging Foreholte is het uiterst belangrijk om veel aandacht te besteden aan de teamsamenstellingen. VV Foreholte probeert daarbij in de (oudere) breedtejeugd vooral om teams zo veel mogelijk bij elkaar te houden. 'Voetballen met mensen die je al heel lang kent bevordert de sfeer en zorgt ervoor dat jongeren niet willen stoppen', is de visie.

Leidsch Oegstgeester Hockeyclub (LOHC)

De Leidsch Oegstgeester Hockey geeft spelers in de B- en A-jeugd veel vrijheid in het samenstellen van de teams. Gebaseerd op het gegeven dat hockeyen met vrienden op die leeftijd voor velen heel belangrijk is.

Thema 6: Geef jongeren een eigen hoekje in het clubhuis

Koninklijke Nederlandse Schaatsbond (KNSB)

De KNSB raadt haar verenigingen aan om jongeren te binden door ze een eigen hoek in het clubhuis te geven waar ze bijvoorbeeld kunnen gamen, hun telefoon kunnen opladen en

kunnen bijkomen op zitzakken/banken etc. 'Laat ze het volledig zelf inrichten zodat ze zich er helemaal thuis voelen en er graag komen' is het idee.

Thema 7: Laat de jeugd de jeugd trainen en coachen

Hockeyclub Naarden (HC Naarden)

Hockeyclub Naarden bindt jongeren door jeugdleden in te zetten als trainer en coach voor eigen leden en dit ook echt te stimuleren. Zo geven zij de jeugd een belangrijke rol binnen de vereniging en zorgen ze voor een gevoel van verbinding met elkaar en met de club. Deze jongeren dienen daarnaast als rolmodel voor de jongere spelers.

Thema 8: Stel een jeugdbeleidsplan op

Koninklijke Nederlandsche Roeibond (KNRB)

Ook de KNRB besteedt aandacht aan het thema 'jeugd werven, motiveren en behouden' door haar verenigingen te stimuleren een jeugdbeleidsplan op te stellen, zodat verenigingen bewust bezig zijn met nadenken over de manier waarop je het best met de jeugd om kan gaan.

Thema 9: Onlinevoorzieningen

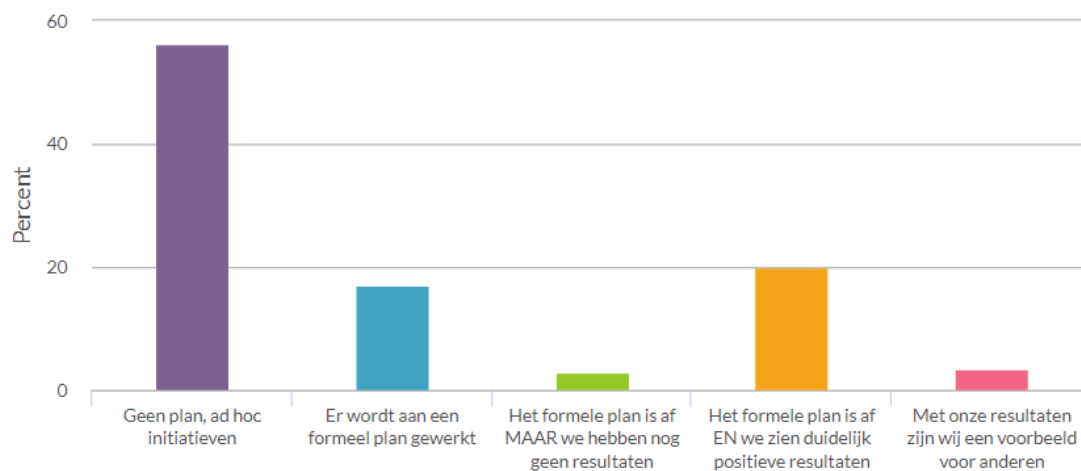
KNRB

Daarnaast benoemt de KNRB de onlinemogelijkheden die verenigingen kunnen inzetten om beter met hun jeugd om te gaan, zoals bijvoorbeeld het gebruik van een website voor het maken van duidelijke (groeps)afspraken (bijvoorbeeld mysportsplanner.nl) omdat duidelijkheid belangrijk is voor jongeren en het inzetten van een aparte jeugdwebsite (of deel van de website/app).

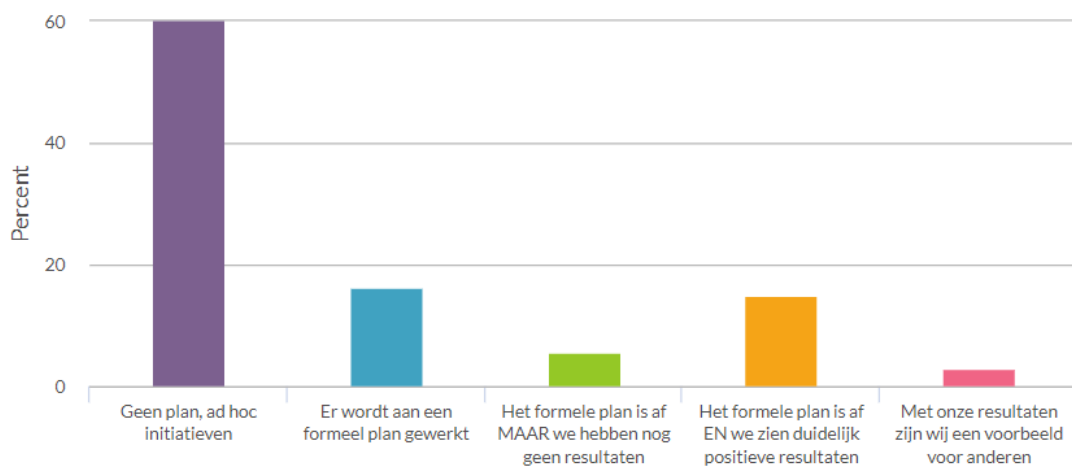
6.3. Resultaten verenigingsmonitor

Aandacht voor werven en behoud & Aanbod – Jongste Jeugd

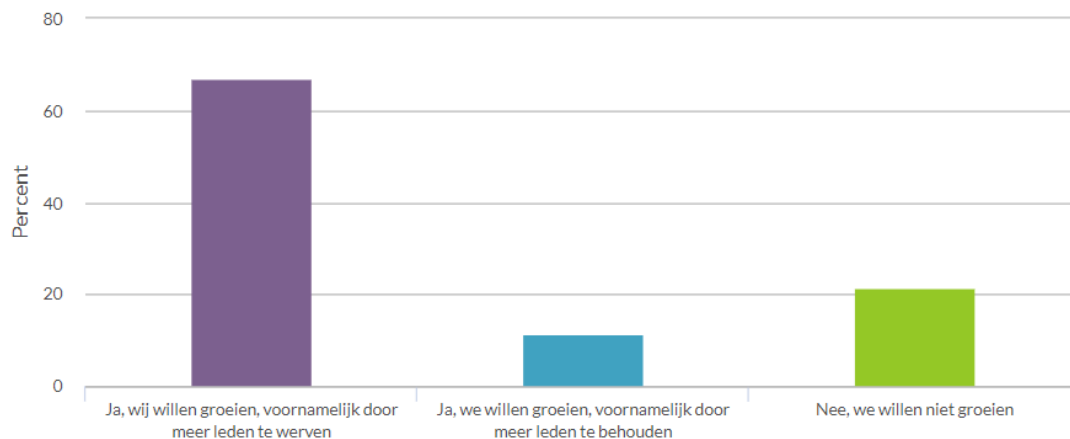
12. Hoe gestructureerd werkt jouw vereniging aan het werven van de Jongste Jeugd (tot 10 jaar)?

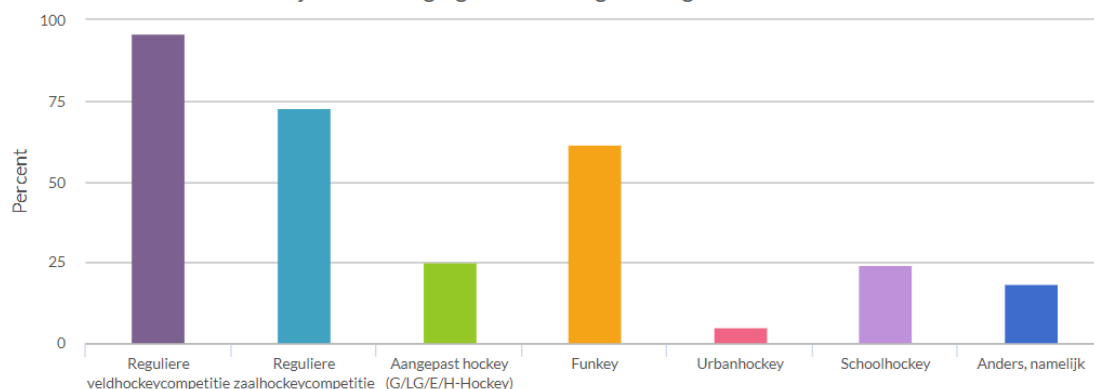
14. Hoe gestructureerd werkt jouw vereniging aan het behoud van de Jongste Jeugd (tot 10 jaar)?

16. Wat is de ambitie met betrekking tot behoud en werving van de Jongste Jeugd (tot 10 jaar)?

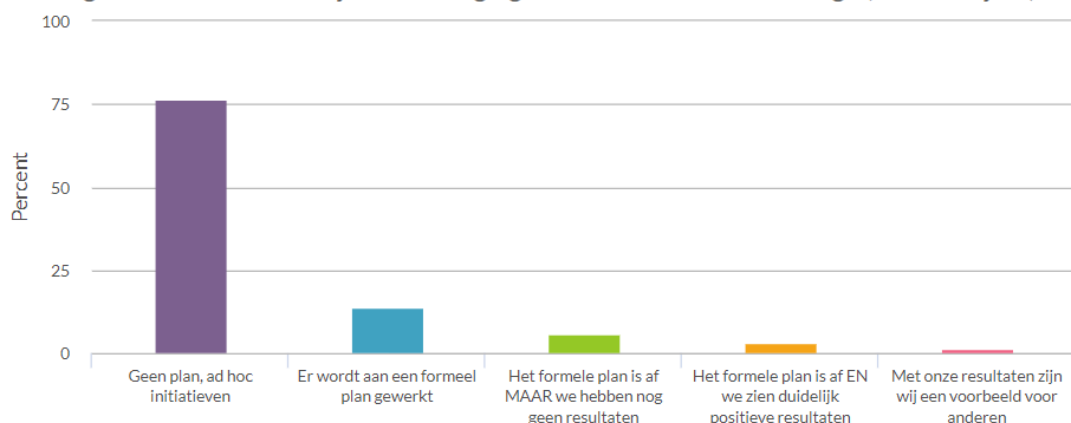

17. Welk aanbod is er binnen jouw vereniging voor de Jongste Jeugd?

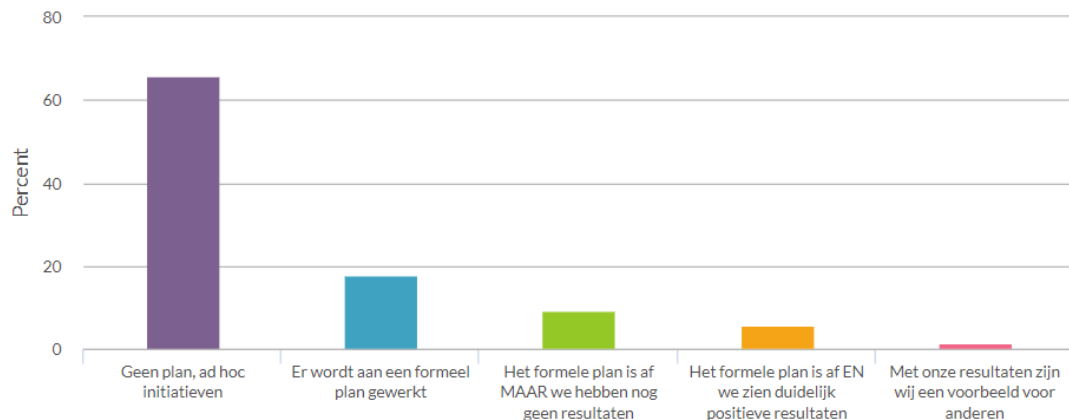

Aandacht voor werven en behoud & Aanbod – Jeugd

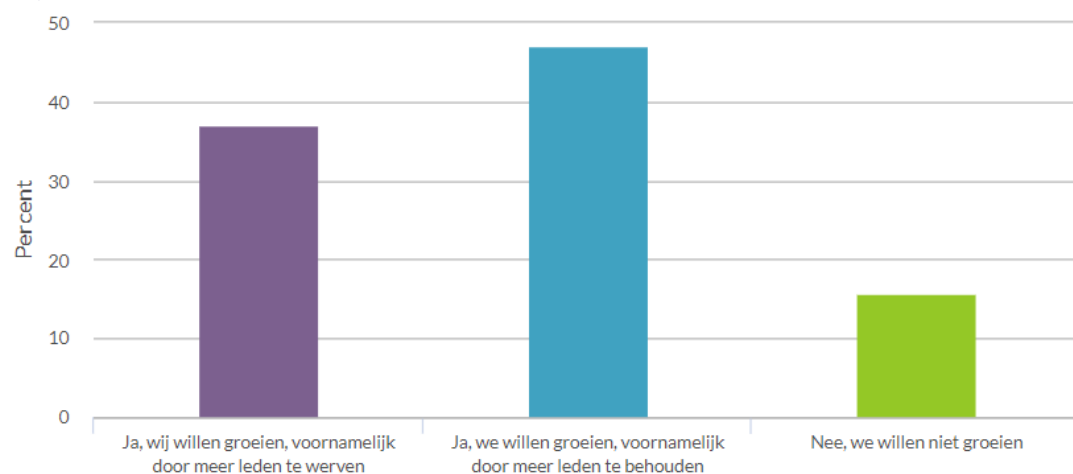
19. Hoe gestructureerd werkt jouw vereniging aan het werven van de Jeugd (11 tot 18 jaar)?

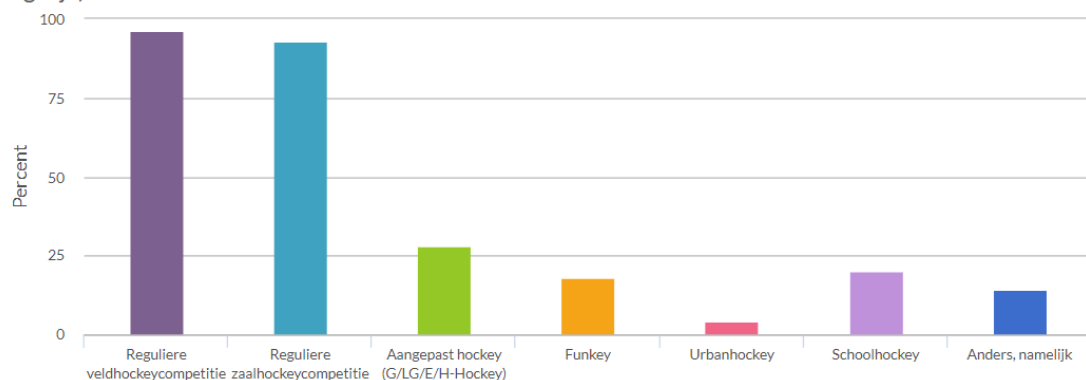
21. Hoe gestructureerd werkt jouw vereniging aan het behoud van de Jeugd (11 tot 18 jaar)?

23. Wat is de ambitie met betrekking tot behoud en werving van de Jeugd (11 tot 18 jaar)?

25. Welk aanbod is er binnen jouw vereniging voor de Jeugd?(bij deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk)

Anders, namelijk:

- Clinics
- Cricket
- Flagfootball

- Evenementjes
- Gratis trainen voor vriendjes
- Hockeykampen.nl
- Sportskills
- Bovenlander kamp
- Toernooien
- Cursussen
- Trainingslid
- Uni-Hockey
- Zij instroom